

Nasjonal eller lokal trosopplæringsplan?

Ellen Sæle Hansen

Veileder

Heid Leganger-Krogstad

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne
utdanningen.*

Det teologiske Menighetsfakultet, 2016, vårsemester

AVH5040: Master i kirkelig undervisning

30 studiepoeng

Antall ord: 22 977

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Del 1 Teori og metode	4
1.0 Innledning	4
1.1 Valg av tema og problemstilling.....	4
1.2 Metode.....	6
1.3 Forsknings situasjon	7
1.4 Avgrensning	12
1.5 Disposisjon	12
2.0 Teori	13
2.1 Læreplanteori.....	13
2.1.1 Goodlads fem ulike læreplan nivåer	13
2.1.2 Hvordan er kunnskap organisert i læreplaner	19
2.2 Lokalt læreplanarbeid	20
2.2.1 Likheter og ulikheter mellom lokalt læreplanarbeid i skole og menighet.....	24
2.3 Situert læring.....	25
2.4 Monologisk, dialogisk og trialogisk lærings syn.....	26
Del 3 Materialet og dokumentanalyse	28
3.0 Presentasjon av de tre lokale planene	28
3.1 "Plan for unge familier"	28
3.2 "Plan for folkekirken"	34
3.3 "Plan for universell utforming"	37
4.0 Dokumentanalyse	41
4.1 I hvor stor grad har Den nasjonale trosopplæringsplanen intensjon om å fungere styrende?	41
4.2 I hvor stor grad legger Den nasjonale planen og verktøyet til rette for lokal styring?	46
4.3 Hvordan forstås ideen fra Den nasjonale planen om at lokale planer skal være et redskap til læring for de som arbeider etter den?	52
Del 3 Drøfting og konklusjon	54
5.0 Drøfting	54
5.1 Presentasjon av data fra prosessdokumentene	54
5.2 Drøfting av problemstillingene i lys av teorigrunnet i oppgaven og opp mot analysen	56
5.2.1 I hvor stor grad har Den nasjonale planen intensjon om å fungere styrende?.....	56
5.2.2 I hvor stor grad legger Den nasjonale planen og verktøyet til rette for lokal styring?	61
5.2.3 Drøfting av lokale planer som redskap til læring for de som bruker den	67
6.0 Konklusjon	70
Litteraturliste	71
Vedlegg 1 Prosessdokument	73

Forord

Hvordan er ditt kirkerom? Hvilke bilder ser du? Hvor langt er det opp til taket? Hvilke symboler ser du for deg? Hva står det på kirkeklokkene? Har du overnattet i kirken, eller har du bare sovet litt i benken? Har du med deg kirken du var i som barn når du besøker andre kirker? Jeg er veldig glad i kirkerommet. Ja, i mange kirkerom. Nye vinkler, strimer av lys som kommer inn og kaster lys eller skygge i rommet er en del av opplevelsen.

Trosopplæring, opplæring i tro, opplæring til tro.

”I tro forstår vi at verden er skapt ved Guds ord, og at det vi ser, har sitt opphav i det usynlige”. (Hebreerne 11, 3)

”Nå ser vi i et speil, i en gåte, Da skal vi se ansikt til ansikt. Nå forstår jeg stykkevis, da skal jeg erkjenne fullt ut, slik Gud kjenner meg fullt ut”. (1. Kor 13, 12)

For å se litt bakover var jeg ferdig med min lærerutdanning våren 1997. Jeg hadde gleden av å starte med blanke ark, med en ny læreplan på en relativt ny skole i Tromsø. Som nyutdannet lærer var det mye å sette seg inn i, og jeg møtte en faglig diskusjon som dreide seg hovedsakelig om mål, visjoner, og læreplaner det første året. Etter 4 barnefødsler og 6 år i utlandet med jobb på norske skoler, der ”Kunnskapsløftet” var det som preget møtevirksomheten og kursdager, søkte jeg stilling som menighetspedagog i Slemmestad og Nærnes menighet. Jeg var veldig nysgjerrig på hvordan menighetslivet hadde endret seg etter at trosopplæringsreformen var vedtatt. Hvilken effekt hadde det at og pedagogene var på veg inn i kirkene? I arbeidet som menighetspedagog fikk jeg som ny i bransjen et møte med lokalt planarbeid. Det var nyttig å ha erfaring fra skolens læreplanarbeid når jeg møtte det tverrfaglige fagmiljøet både i kollegafelleskapet og i menigheten som sammen skulle formulere vår egen lokale læreplan. Hvem skulle lede prosessen? Teologen, kateketen, trosopplæreren eller menighetsrådets representant? Her var mentortjenesten til god hjelp, og vi fikk mange gode refleksjoner rundt vårt lokale læreplanarbeid.

Takket være et godt kollegafelleskap og en raus og god arbeidsgiver har jeg fått mulighet til å fordype meg videre i planarbeid, og endre kurs fra pedagog i skolen til pedagog i kirken. Jeg vil takke Røyken kirkelige fellesråd for tid til å få den formelle kompetansen jeg ønsket for å fortsette som menighetspedagog i kirken. Takk til Det teologiske menighetsfakultet for muligheten til å skrive masteravhandlingen i eksil, i Pretoria. Hjertelig takk til Heid Leganger-Krogstad for god veiledning og til Solveig Ihle Thingnæs for god lesehjelp. Takk til min kjære Alf-Åge Hansen for oppmuntring, tålmodighet og en nyttig rød penn. Sist men ikke minst vil jeg takke mine 3 barn Lars, Maria og Emma som lærer meg mye om hva tro er, hva kirken er og hva som er det viktigste i livet.

Ellen Sæle Hansen, Pretoria, 13. mai 2016

Del 1 Teori og metode

1.0 Innledning

1.1 Valg av tema og problemstilling

Nasjonal plan for trosopplæring ble vedtatt av Kirkemøte i Den norske kirke i 2009.

Plan for trosopplæring står i den tradisjon at kirkens trosopplæring skjer:

”på mandat fra foreldre/foresatte og faddere som har ønsket dåp”

(Kirkerådet 2010:3).

På bakgrunn av Trosopplæringsreformens femårige forsøksperiode ble det skrevet en nasjonal opplæringsplan som skal erstatte Plan for dåpsopplæring (1991) og Plan for Konfirmasjonstiden (1998). Historisk bygger den også videre på planer som ble utformet etter endringen av kristendomsfaget i 1969. På 1970- og 80tallet har kirkelige organer og de kristne barne- og ungdomsorganisasjoner utviklet en systematisk opplæring rettet mot alle døpte.

Ansvarsforholdene er tydelig presentert i Den nasjonale planen. Foreldrene har hovedansvar for barnas oppdragelse og opplæring, det demokratisk valgte menighetsrådet har ansvar for å utarbeide og gjennomføre planen. De ansattes ansvar er å utarbeide og systematisere en helhetlig trosopplæring i et tverrfaglig miljø. Menighetsrådet har ansvar for å vedta en lokal plan, og det stilles krav til at planen fylles inn i en mal som forelegges biskopen til godkjenning. Videre skal planen revideres i løpet av menighetsrådets valgperiode (Kirkerådet 2010). Den nasjonale planen inneholder verktøy i form av mentortjeneste, faglig oppfølging nasjonalt og lokalt i tillegg til digitale verktøy og elektroniske skjema som planen skal levers i. Planverktøyet legger også til rette for at den lokale trosopplæringsplanen skal være en del av menighetens helhetsplan. Verktøyet som tilbys i trosopplæringsressursbank oppgraderes jevnlig, og det har blitt mer brukervennlig. Verktøyet er også med på å gjøre planarbeidet til en kontinuerlig prosess der brukerne av planen med hjelp av verktøy kan evaluere undervegs, rapportere og planlegge endringer parallelt med at de utfører tiltak (www.ressursbanken.no).

Trosopplærings-planen ”Gud gir – vi deler” skal være retningsgivende for utviklingen av de lokale opplæringsplanene i hver enkelt menighet. Jeg skal foreta en analyse av forholdet mellom nasjonal plan og tre lokale trosopplæringsplaner. Plan for trosopplæring ”Gud gir - vi deler”, setter krav til hvordan de lokale planene skal utarbeides. Planen skal innledes med å gjøre rede for grunnlag og særpreg i egen menighet. Deretter er det

”hovedmål, organisering, rammer, ansvarsforhold og sentrale dimensjoner som utgjør fundamentet for menighetens trosopplæring” (Kirkerådet 2010 s.38).

Alle lokale planer skal også beskrive de tiltak som menigheten bygger sin systematiske og sammenhengende trosopplæring på. Nasjonal plan sier også at den lokale trosopplæringsplanen skal:

”fungere som et styringsinstrument for videre utvikling av trosopplæring i menigheten” (Kirkerådet 2010 s.39).

Menighetene skal bruke et sentralt utviklet digitalt planverktøy i det lokale planarbeidet, ved veiledning undervegs og ved godkjenning av planen. Nasjonal plan legger også opp til at planen evalueres årlig. Representanter fra menigheten, både barn/unge og foreldre/foresatte skal delta i evalueringsarbeidet.

”Menighetens lokale plan for trosopplæring er altså et redskap for å gi oversikt over menighetens systematiske trosopplæring”(Kirkerådet 2010 s.39).

Jeg vil fokusere på Trosopplæringsplanen som arbeidsredskap, og se på hvilken ressurs planen er for den lokale menigheten. Min studie av tre lokale planer er et studie av nye planer. Det er ikke mange som har analysert hva menighetene har utarbeidet av lokale planer, og hvordan de tolker sin status som læreplanskapere. Det finnes heller ikke studier på enkelte menigheters arbeid med sin lokale plan sett i lys av den nasjonale planen. Denne studien er viktig fordi lokalledet fikk frie tøyler til å bruke sin lokale kreativitet i reformens forsøksfase. Dette resulterte i at forsøkene ble summert i en ganske åpen nasjonal plan med krav om å skrive lokale planer. I disse

planene måtte man sørge for å ha med nok av Den nasjonale planen til at den skulle kunne godkjennes, innenfor et digitalt verktøy og et rapporteringssystem som skaper styrende rammer. Jeg vil se på denne prosessen i forhold til mine tre planer. Den enkelte menighets navigasjon i dette landskapet vil jeg se på utfra det plandokumentet som menighetene selv har utarbeidet.

Den overordnede problemstilling for denne avhandlingen er:

I hvor stor grad har Den nasjonale trosopplæringsplanen intensjon om å fungere styrende og hvordan foregår planprosessen?

For å svare på den vil jeg bruke følgende underspørsmål:

- I hvor stor grad har den nasjonale planen intensjon om å fungere styrende?
- I hvor stor grad legger den nasjonale planen og verktøyet til rette for lokal styring?
- Hvordan forstås ideen fra den nasjonale planen om at lokale planer skal være et redskap til læring for de som arbeider etter den?

1.2 Metode

Fremgangsmåten jeg bruker for å belyse min problemstilling er dokumentanalyse, som er en hermeneutisk metode. Den kvalitative metoden er rettet inn mot en dybdeorientering. Ved kvalitative tilnæringer er det vanligvis ikke et skarpt skille mellom datainnsamlingsprosessen og analysen. Selve prosessen bygger heller ikke på bestemte standardiserte metoder eller teknikker (Berfring, Edvard 1998, ”Forskningsmetode og statistikk”). I mitt studie vil jeg se på dokumenter som allerede foreligger og systematisk bruke kunnskaper og opplysninger fra skriftlige kilder.

”Dokumentanalyse skiller seg fra data forskeren har samlet inn i felten, ved at dokumentene er skrevet for et annet formål enn det forskeren skal bruke dem til”
(Thagaard, 2013 s. 62).

Først analyser jeg Den nasjonale planen, og deretter de tre utvalgte lokale planene. I tillegg har jeg etablert forskningsmaterialet ved å innhente skriftlig materiale om de lokale utviklingsprosessene. De ansvarlige for planene har svart på fire spørsmål jeg trenger svar på. Jeg har mottatt trosopplæringsplanene digitalt fra de tre menighetene og jeg har også mottatt svar på mine oppfølgingsspørsmål. Disse vil jeg kalle

prosessedokumenter, og analysere dem tilsvarende med hermeneutiske metoder, altså dokumentanalyser. Dette materialet innhentes for å få mer bakgrunn for prosessen, og noe innsyn i ansvar og forståelse av de lokale planene. Jeg har hentet inn i etterkant av analyse av de lokale planene, og jeg vil holde det atskilt fra plananalysen. Materialet fra utviklingsprosessen kan gi viktige innblikk i uenighet, utskifting av ansatte eller medlemmer i trosopplæringsutvalget, grad av tilfredshet med egen plan og videreutviklingen av den.

I utvalg av menigheter har jeg vært i kontakt med en undervisningskonsulent i et bispedømme som kunne gi råd om valg av menighet utfra mine utvalgsriterier. Utvalgsriteriene mine har vært å få størst mulig bredde ved å ha planer fra ulike bispedømmer, og planer fra både by og bygd. Jeg har også valgt med tanke på kyst- og innlandskultur, og valgt planer fra Øst- og Vestlandet. Menighetene har ulik innflytelse fra kristne organisasjoner, og ulik grad av tverrkulturelle miljøer.

Den malen som de lokale trosopplæringsplanene skal bruke i arbeidet med utformingen av egen plan starter med menighetens hovedmålsetting. Deretter skal menigheten beskrive sitt grunnlag og særpreget. På bakgrunn av hvordan de tre lokale menighetene beskriver seg selv, bygger jeg mine argumenter rundt hva som er særegent for den enkelte, og hvordan jeg finner dette igjen i de lokale trosopplæringsplanene. Jeg er særlig på utkikk etter hvordan de inkluderer sitt særpreget i de lokale planenes målsetninger. I min analyse har jeg hovedfokus på planen som dokument, og innhenting av tilleggsopplysninger fra menighetene er ment som et supplement for å bedre forstå utviklingen av planen, og arbeidet med den.

1.3 Forskningssituasjon

Jeg har valgt å se på i hvor stor grad den nasjonale trosopplæringsplanen er styrende for utviklingen av lokale planer. Jeg ser også på hvordan planprosessene foregår i mitt studie av 3 lokale planer. I dette arbeidet støtter jeg meg blant annet til det som er gjort av evaluering av forsøksfasen av forskere fra Det teologiske Menighetsfakultet, Diakonhjemmets Høgskole, Hauglin, Lorentzen og Mogstad. Dette har vært basert på ulike hermeneutiske og empiriske tilnærminger, og det er brukt både kvantitative og kvalitative metoder. I hovedkonklusjonen sier de at i innføring av en fornyet trosopplæring har det foregått to prosesser samtidig.

”Man har valgt å gjennomføre en forsøksfase samtidig som man har startet reform implementeringen, og dette har etter vårt syn bidratt til å svekke forsøksdelen av reformen” (Hauglin, Lorentzen, Mogstad 2008).

Jeg tror ikke at det nødvendigvis er svekkende for det lokale læreplanarbeidet å ha disse prosessene gående parallelt. Hvis en ser på planen som et redskap som er aktivt, og i endring ettersom forsøkene tar form, kan de to prosessene gi rom for en mer dynamisk og praktisk plan enn hvis en gjør prosessene separat. I min undersøkelse av tre lokale planer leser jeg først og fremst ut fra dokumentene hvordan de ulike planene forholder seg til sine lokale forutsetning, sine egne ressurser og sine evner til å bruke planen aktivt i sin planlegging av virksomheten.

Endring i læreplanarbeidet i Den norske kirke innebærer blant annet at hver menighet skal lage sin egen lokale plan basert på Den nasjonale planen. Fremgangsmåten som er brukt for å komme frem til Den nasjonale planen er likevel særegen i læreplan-sammenheng. I en *Evaluering av forsøksfasen for trosopplæringsreformen* av Leganger-Krogstad og Mogstad, viser de til et skifte i strategi av opplæring og opplæringsplaner i kirken med fokus på dåpsopplæring og konfirmantundervisning. Dette er en nasjonal reform med lokal forankring.

”Det utvida opplæringstilbudet må vere forankra i sentrale mål og rammeplanar for opplæringa. På sentralt hald i kyrkja må dette planarbeidet utviklast med grunnlag i tidlegare planverk” (St.meld.nr 7 ”2002/2003 s. 22).

I samme stortingsmelding står det om den enkelte menighets selvbestemmelsesrett:

”Det vil likevel vere den einskilde kyrkjelyden som vil måtte gjere dei nødvendige vedtaka om omfanget og innhaldet i tilbudet” (St.meld.nr 7 ”2002/2003 s. 22).

Styret for det nasjonale trosopplæringsprosjektet har valgt å se kreativiteten i lokale menigheter som en ressurs i planprosessen. Menigheter i Den norske kirke ble utfordret til å lage prosjekter som skulle være en ressurs inn i prosessen med å utarbeide den nasjonale planen for trosopplæring. Konsekvensene av dette valget kan da være erfaringer gjennom forsøk som går i mange retninger. Valget bygger også på

en grunnleggende tillit til de som skal gjennomføre forsøkene. En annen bakgrunn for et slikt valg kan være et ønske om å øke eierskapet til reformen.

Teorien jeg bruker i min dokumentanalyse er læreplanteori samt teori om lokal læreplanutvikling fra skolen. I tillegg vil jeg se på metaforer om læring, dialogisk læringssyn og situert læring. Jeg vil definere dialogisk læringssyn og situert læring i teorikapitlet. Det er naturlig å også se på lokalt læreplanarbeid i den norske skolen. Her ser jeg på en sammenligning som Britt Ulstrup Engelsen gjør i sin læreplanteoretiske analyse for menighetspedagogisk virksomhet i den norske kirke (Engelsen 1998). Der sammenligner hun blant annet prosessen i læreplanarbeidet i kirken med læreplanarbeid i norsk skole. Jeg støtter meg til Engelsens bruk av Goodlads 5 ulike læreplannivåer. Disse nivåene vil jeg beskrive i teorikapitlet og bruke når jeg analyserer mitt første underpunkt til problemstillingen; I hvor stor grad er den nasjonale planen har intensjon om å være styrende for utvikling av de lokale planene?

I tillegg vil jeg se på Hilde Wågsås Afdals teorier om hvordan kunnskap er organisert i læreplaner (Afdal 2012 *Constructing knowledge for teaching profession*). Hvilke prosesser i utarbeiding av Den nasjonale planen er avgjørende for de føringer som legges for de lokale planene? Jeg ser også på det som er gjort av forskning på dette feltet i senere tid. Afdal har i sin doktorgradsavhandling studert hvilke prosesser som påvirker hvordan en læreplan utvikles, og hvordan kunnskap er organisert i læreplaner. Dette viser hun gjennom et sammenligningsstudie av lærerutdanningens læreplaner og reformarbeid i Norge og Finland. Funnene i avhandlingen viser at det å endre læreplaner for lærerutdanningen involverer dype epistemiske strukturer. Det å endre en læreplan handler om mer omfattende og tidkrevende endringer enn kun å forandre teksten og strukturen i (Afdal 2012 sammendrag s. VIII).

Mest relevant for mitt arbeid er Stiftelsen Kirkeforskning (KIFO) sin Rapport 2012:3 "Lokale trusopplæringsplanar, innhald og prosess". Denne har i sin treårige evalueringsforskning evaluert et bredt utvalg av menigheter. Jeg støtter meg til denne forskningen når jeg gjør min analyse. KIFO konkluderer med at den pedagogiske profilen ikke kan leses direkte ut av planene og derfor må analyseres indirekte. Gjennom en indirekte analyse er det to prinsipielle tendenser som går igjen i planene.

Det er en formidlingspedagogikk med tradisjonell undervisning med kognitiv erfaring, og et sosialiseringspedagogisk prinsipp (Fuglseth, Haakedal, Schmidt 2012). Rapporten peker på at det å få til en bred prosess med involvering og organisering i planarbeidet har vært lettest i oppstartsfasen. Det ser ut til at det har vært vanskelig å opprettholde en slik bred deltakelse utover i planarbeidet. Når det kommer til selve planen utformes den i stor utstrekning av en eller svært få ansatte. Menighetsrådet godkjenner planen uten store innvendinger eller egne synspunkter. Rapportens funn viser også at menigheten ser på planarbeidet som en anledning til refleksjon og bevisstgjøring rundt sin egen trosopplæring.

Rapporten hevder at nivået på eksplisitt pedagogisk refleksjon og bevissthet er lav i de lokale trosopplæringsplanene (Fuglseth, Haakedal, Schmidt 2012). Jeg vil ha mulighet til å se på hvordan den pedagogiske refleksjonen gjøres lokalt gjennom å se hvordan de formulerer og begrunner sine mål, samt analysere språket de bruker i beskrivelsen av sentrale dimensjoner i sine lokale planer.

En kan ha ulike synsvinkler når en studerer planer for opplæring. Det særegne for trosopplæringsplanen for Den norske kirke er at den på mange måter kan se ut som en opplæringsplan for skolen med obligatorisk undervisning. I praksis har de som skriver planen likevel den praktiske virkeligheten for øye. De skal blant annet ta høyde for at de som følger opplæringen ikke nødvendigvis deltar med samme kontinuitet som planen legger opp til. Hvordan løser mine valgte lokale planer kravet om å tilby en systematisk og sammenhengende trosopplæring i sin lokale kontekst?

Morten Holmqvist har gjort en analyse av læringssyn i den nasjonale Trosopplæringsplanen. Han bygger sin analyse blant annet på Engelsens analyser av menighetspedagogisk virksomhet, der både kunnskapssyn og didaktiske implikasjoner er analysert. Holmqvists analyse bygger på forskning gjort på konfirmantarbeid i Norge (Krupka 2010), og et sammenligningsstudie av konfirmantarbeid i Norden (Innanen 2010). Holmqvist har også analysert læringssynet i foregående Planer for Konfirmasjonstiden (PKT), PKT -78 og PKT-98. Han mener at læringssynet fra disse planene er ført videre til Trosopplæringsplanen 2010, med vekt på konfirmantplanene. Han viser også til endringer i læringssyn i den forstand at planene opererer med flere læringssyn. Et situert læringssyn som trer frem i de senere planene står i kontrast til

det monologiske, men begge læringssyn er med i PKT-98. Holmquist begrunner sine funn som

”et eksempel på at læreplaner ikke er enhetlige, men dokumenter skapt gjennom kompromisser” (Holmquist 2012:24).

I analysen av den nasjonale Trosopplæringsplanen finner Holmquist en fortsettelse av kompromisser mellom planens forfattere i møte med høringsprosessene rundt planen. Resultatet er da en plan som fremmer tre ulike læringssyn. Et monologisk, et dialogisk og et triologisk læringssyn. Jeg støtter mitt studie av lokale læreplaner på det samme teorigrunnlaget om læring som Holmquist bruker i sin forskning.

”Menighetsutvikling i folkekirken, erfaringer og muligheter”, av Birkedal, Hegstad og Lannem, bruker jeg som teorigrunnlag i analysen av den lokale trosopplæringsplanens kartlegging av sin menighet. Jeg ser etter bevisstheten rundt det lokale særpreget og de lokale utfordringer som de har. Her vil jeg både se på det de beskriver i planen, og hente inn den informasjonen jeg har fått i prosessdokumentene mine.

Holmquist kaller Den nasjonale læreplanen for et artefakt. Dette vil jeg legge til grunn når jeg ser på mitt tredje underspørsmål, om planen som et redskap for læring. Jeg vil se etter om den enkelte menighets lokale plan er et redskap for utvikling og læring. Spørsmål jeg stiller meg da er: Hvilken rolle kan planen ha i den læringsprosessen?

Mine spørsmål som jeg skal besvare i denne oppgaven er:

- I hvor stor grad har Den nasjonale trosopplæringsplanen intensjon om å fungere styrende?
- I hvor stor grad legger den nasjonale planen og verktøyet til rette for lokal styring?
- Hvordan forstås ideen fra den nasjonale planen den om at lokale planer skal være et redskap til læring for de som arbeider etter den?

I bakgrunnsteppet som danner grunnlag for mine problemstillinger er det også tre underspørsmål:

- Ser menighetene at de har fått mandat til å lage en selvstendig lokal trosopplæringsplan?
- Hvordan tilpasser de nasjonale føringer inn i sin egen plan?
- Har menigheten laget en dynamisk plan som skal være som en etappe på veien til å bygge en systematisk trosopplæring?

1.4 Avgrensning

Det har i løpet av de siste årene blitt forsket mye på trosopplæring fra ulike vinkler. Lite har blitt skrevet om selve det lokale planarbeidet. Derfor ønsker jeg å velge tre nye planer som jeg analyserer. Grunnen til at jeg ikke har valgt flere planer er at jeg i min kvalitative studie vil gå i dybden på planene for å kunne svare på min problemstilling. Det er vanskelig å trekke generelle slutninger av et så lite utvalg, men begrensningen til tre trosopplæringsplaner gir meg større rom for å gå i dybden. Mitt hovedfokus er selve planen og læring i organisasjonen. Det er dokumentene, og hvordan disse tolkes og går fra å være nasjonale til å oversettes til den lokale menighet, som er mitt fokus.

1.5 Disposisjon

Denne oppgaven inneholder teori, presentasjon av materialet, dokumentanalyse, drøfting og konklusjon. Jeg vil starte med å presentere den teorien jeg vil bruke i dokumentanalysen: læreplanteori inkludert teori om lokal læreplanutvikling fra skolen, metaforer om læring, dialogisk læringssyn og situert læring. Deretter presenterer jeg materialet som jeg bruker i dokumentanalysen. I analysen vil jeg ved hjelp av teori se på de tre valgte planene, og ta med mine funn inn i drøftingsdelen.

Jeg vil tydeliggjøre hvilken teori jeg bruker for å besvare underspørsmålene i oppgaven. Det er naturlig å gi en oversikt over historiske sammenhenger og læreplanteori i tilknytning til skole i kirkelig kontekst for å bruke dette som et bakteppe for analysen. Deretter analyserer jeg den nasjonale trosopplæringsplanens styrende rolle i forhold til tre lokale trosopplæringsplaner, og gjør en drøfting av analysen. Det er ikke gjort tilsvarende analyser av lokale trosopplæringsplaner og læreplanteori, men det er gjort forskning på læringssyn, evalueringer, barneteologi og hvilken funksjon planen har i menighetsutvikling og på konfirmanter. Morten Holmquist har sett på Britt Ulstrup Engelsens analyse av gamle dåpsopplæringsplaner

i sin forskning på læringssyn. Jeg støtter meg på denne analyse i min oppgave. Jeg vil også bygge legge til grunn Fuglseth, Haakedal og Smith sin rapport om lokale trosopplæringsplaner, KIFO Rapport 2012:3.

En innvending mot å forske på lokale planer i bruk er at de vil være preget av de personene og den prosessen som menigheten hadde når planen ble utarbeidet. Personer som kan ha hatt stor innvirkning på planen, kan ha flyttet fra menigheten. Dette kan ha innvirkning på planarbeidet, eierskap til planen og videre planarbeid. Dette tar jeg høyde for ved hjelp av mine prosessdokumenter, men jeg forholder meg primært til de godkjente planene i min dokumentanalyse.

2.0 Teori

2.1 Læreplanteori

2.1.1 Goodlads fem ulike læreplan nivåer

Den amerikanske læreplanteoretikeren John Goodlad har i sin tilnærming til læreplanbegrepet gått gjennom hvordan læreplanen fremtrer på ulike nivå i skolesystemet. Han opererer med fem ulike læreplannivåer (Øzerk 2006). Det er en diskusjon om en skal kalle det nivåer eller læreplanens fem ansikter. Jeg bruker begrepet nivåer når jeg bruker teorien i denne oppgaven.

1. **Ideenes læreplan** viser de faglige, utdanningspolitiske og samfunnspolitiske idestrømninger som ligger til grunn for en læreplan som dokument. Det er et resultat av en forutgående debatt i ulike miljøer i samfunnet angående innhold i opplæring, oppdragelse og skole.
2. **Den formelle læreplanen** er selve dokumentet som er skrevet. Det er både et pedagogisk og utdanningspolitisk dokument.
3. **Den oppfattede læreplan** er den versjonen som oppfattes av de ulike aktørene som er forpliktet til å bruke planen for sitt utøvende yrke. Disse aktørenes oppfatning farges av hver enkelt sin erfaringsbakgrunn, verdier, menneskesyn, samfunnssyn og kunnskapssyn.
4. **Den operasjonelle læreplan** er den iverksatte versjonen av læreplanen.

5. Den erfarte læreplan er det som oppleves og læres av elevene som en konsekvens av opplæringen (Øzerk 2006).

Trosopplæringsplanen ”Gud gir – Vi deler” er det dokumentet jeg leser som den formelle læreplanen i Goodlads læreplanteori. De lokale planene som jeg analyserer leser jeg som den oppfattede læreplan. Jeg tolker de lokale planene som en skriftlig versjon av den oppfattede læreplanen. Jeg bruker mitt materiale som to innganger til innsyn, både den lokale planen og prosessdokumenter som inneholder notater om prosessen i utvikling og tanker om bruken av den eksisterende planen.

Øzerk viser til erfaringer og undersøkelser der skolens og lærernes forsøk på å implementere en formell læreplan resulterer i forskjeller mellom nivåene. I tillegg oppstår det en skjult læreplan som opererer som et eget nivå. Den skjulte læreplan inneholder det elevene lærer som ikke er tilsiktet i forhold til skolens opplæringsvirksomhet. Den skjulte læringen som oppstår har ulike navn: ”utilsiktet læreplan”, ”the hidden curriculum” (Jackson 1968) og ”dolda läroplan” (Broady 1981). I litteraturen blir skjult læreplan ofte omtalt som negativt, og ikke tilsiktet. Et annet begrep er null-læreplanen, som er det som ikke blir lært av elevene. Det som blir tilegnet, både tilsiktet og utilsiktet, oppnådd eller lært, blir da den innlærte eller den oppnådde, eller den erfarte læreplanen (Øzerk 2006).

Jeg vil vise at jeg forholder meg til Goodlads ulike læreplannivåer, men det er ikke naturlig å drøfte alle nivåene i denne oppgaven. Jeg forholder meg teoretisk til de planer som foreligger, den nasjonale trosopplæringsplanen og tre lokale trosopplæringsplaner. Hvordan disse planene oppfattes og erfares kommer jeg ikke inn på i denne oppgaven. De skjulte nivåene i de lokale læreplanene har jeg ikke innsyn i fordi det vil kreve observasjon i praksis, og det har jeg ikke som del av denne studien. I mitt første underpunkt til problemstillingen vil jeg forholde meg til ”Det formelle læreplannivået” når det gjelder den nasjonale planens styrende funksjon. I de to andre underpunktene vil jeg bare forholde meg til det oppfattede læreplannivået i min analyse. Som en avklaring på hvilke instanser, hvilken rolle og hvilken rekkefølge innføring av Den nasjonale trosopplæringsplanen foregår vil jeg skisser opp følgende modell.

1999 - Utredningsfase	Et utvalg ble gitt mandat til å utrede behovet for et dåpsopplæringstilbud i den lokale menigheten i tillegg til den gjeldende konfirmasjonsundervisningen (www.regjeringen.no).	Norges offentlige utredninger, NOU 2000:26
2002-2003 - Forarbeid	Stortingsmelding nr. 7 (2002-2003) er en anbefalingen fra Kultur- og kirke departementet datert 11. oktober 2002, som ble godkjent i statsråd samme dag (www.regjeringen.no).	«Trosopplæring i ei ny tid», St.meld. nr. 7 (2002-2003)
2002-2003 – Forarbeid og godkjenningssfasen	Innstilling fra Stortingets kirke-, utdannings- og forskningskomite om trosopplæring i en ny tid. Denne ble lagt frem for Stortinget i mai 2003. Reformen ble vedtatt i Stortinget i juni 2003 (www.stortinget.no).	Innst. S. Nr. 200 (2002-2003)
2003-2008 – Forsøksfase	Trosopplæringsreformen i Den norske kirke ble innledet med en femåring forsøks- og prosjektfase. I denne perioden ble det gjort forsøk lokalt, regionalt og nasjonalt. Dette forsøksarbeidet ble iverksatt for å ha et bredt erfaringsgrunnlag for å realisere en fornyet og utvidet trosopplæring (www.kirken.no).	
2008 Evaluering 1	Forskere ved Det teologiske Menighetsfakultet, Diakonhjemmets Høgskole og Otto Hauglin rådgivning as, står bak evaluering av forsøksfasen i Den norske kirkes trosopplæringsreform. Kirkerådets oppnevnte styringsgruppe som la frem sin rapport om reformens bakgrunn, organisering og forsøksarbeid	Kunnskap, opplevelse og tilhørighet redaktører: Hauglin, Lorentzen og Mogstad. Styringsgruppas sluttrapport 2003-2008 "Når tro deles".
2009 Planutvikling	Plan for trosopplæring bygger videre på erfaringer fra Trosopplæringsreformens innledende forsøks- og utviklingsfase i perioden 2004-2008. Den er også en i en rekke av undervisningsplaner som siden 1969 har blitt utviklet gjennom kirkens undervisningsprogram for hjem og kirke på 1970- og 80-tallet. Plan for trosopplæring "Gud gir-vi deler" erstatter Plan for dåpsopplæring fra 1991 og Plan for konfirmasjonstiden fra 1998 (Kirkerådet 2010).	Plan for trosopplæring Gud gir – vi deler, Kirkerådet 2010. Vedtatt av Kirkemøte i Den norske kirke i 2009

2010 Planutvikling	Utvikling av lokale planer; menighetene i Den norske kirke skal utvikle sin egen lokale trosopplæringsplan. Den skal lages ut fra Den nasjonale planens grunnlagstenkning og retningslinjer. Det er utviklet et lokalt planverktøy for menighetens arbeid med lokale planarbeid som skal brukes i veiledning og godkjenning av planen. Planens skal vedtas av menighetsrådet for deretter å godkjennes av biskopen.	
Evaluering 2	Ny evaluering av Stiftelsen Kirkeforskning; Kirkerådet står som oppdragsgiver til KIFO sitt treårige oppdrag med evalueringsforskning om Trosopplæringsreformen i Den norske kirke. Evalueringsforskningen er definert i en rammeavtale og omfatter fire ulike deloppdrag. Denne rapporten omfatter et av disse deloppdragene, og den er om gjennomføringsfasen av reformen og om arbeidet med å utvikle lokale trosopplæringsplaner (Fuglseth, Haakedal, Schmidt, KIFO Rapport 2012:3).	«Lokale trosopplæringsplanar - innhald og prosess», Stiftelsen Kirkeforskning (KIFO Rapport 2012:3)

Når jeg viser til prosessen som har foregått i forkant av utarbeiding av Trosopplæringsplanen *Gud gir - Vi deler og de lokale planene* vil jeg bruke offisielle utredninger (NOU 2000:26), Stortingsmelding 7. (2003-2008) Innstilling til Stortinget 200, 2002-2003. Disse utredningene er dokumenter som er utarbeidet på politisk nivå, og representerer politiske beslutninger. De startet som en utredningsfase, og fortsatte som retningsgivende dokumenter som la føringer for hvordan trosopplæringsreformen skulle foregå. Den vedtatte Trosopplæringsreformen skulle gjennom en forsøksfase utvikle legge grunnlaget for utarbeiding av en nasjonal trosopplæringsplan.

Jeg leser ”Trosopplæringsplanen Gud gir – vi deler” i lys av Goodlads andre læreplannivå, *den formelle læreplan*. Menighetene leser og tolker *den formelle læreplan*, og utarbeider sin lokale plan på det tredje nivået, *den oppfattede læreplan*.

En menighetspedagog har ikke nødvendigvis det samme utgangspunktet som en lærer i skolen i arbeidet med nasjonale eller lokale læreplaner. Det gjelder både hvordan kunnskap organiseres i læreplaner, og de lokale tilpasningene som skal gjøres. Hvordan den generelle delen i en læreplan gjenspeiles i de innholdsmessige

fagvalgene som gjøres lokalt, krever også en innsikt i planarbeid. En menighetspedagog har et mer tverrfaglig arbeidsmiljø enn pedagoger på en skole. I tillegg har skolen en lengre tradisjon for å jobbe med læreplaner og undervisningsplaner individuelt, i team og sammen med hele lærerkollegiet.

En opplæringsplan for en menighet har mange likhetstrekk med en opplæringsplan for skolen, men en opplæringsplan i en kirke vil også ha særegne trekk. Et likhetstrekk som Engelsen peker på er at hensikten bak en ny plan for skole eller kirke er et ønske om å rette opp skjevheter i samfunnet og i opplæringen (Engelsen 1998). Som et eksempel på dette legger Læreplanverket for grunnskolen (L97) opp til at den tradisjonelle kunnskapen og de tradisjonelle verdiene som har blitt nedprioritert på 1970 –tallet igjen kommer i fokus.

Engelsen skriver at en læreplan har to brukergrupper; sender og mottaker. *Sender* har et budskap som de gjerne vil overføre til *mottakere* som skal omdanne budskapet til praksis (Engelsen 1998). *Sender* av planen bør ha kjennskap til de variasjoner som finnes der planen blir *mottatt*. Engelsen viser til *senders* ansvar når det gjelder sentrale faktorer i mottakers handlingsrom. Geografi, tradisjon, folketall, alderssammensetning, antall ansatte i menigheten, aktiviteten i organisasjonene og tilgang på frivillige medarbeidere er noen av variablene (Engelsen 1998).

Mottakersiden har planen som sitt bruksdokument som gir mål og retningslinjer for aktiviteten. En plan kan være styrende og inneholde presise mål og retningslinjer for aktiviteten. Den kan også være mer som et ”bakgrunnsteppe” som en kaster et blikk på undervegs (Engelsen 1998). Jeg vil se etter styrende faktorer i Den nasjonale planen ved å både se på planens målsetninger og formuleringer, og også se på i hvilken grad de tre lokale planene styres av eventuelle sentrale føringer.

Engelsen påstår at et hovedproblem innen læreplanene er gapet mellom intensjonene og det en makter å gjennomføre (Engelsen 1998). Hvem er det som formulerer intensjonene? Påvirker det hvordan en makter å gjennomføre de? Engelsen forklarer dette med at de finnes uklare formuleringer i læreplanen.

Konteksten som en læreplan blir til i er en politisk prosess, der ulike interessegruppers synspunkter skal høres og tas med. Denne demokratiske prosessen kan føre til at formuleringene blir preget av kompromiss. Slike kompromiss kan skjule uenighet mellom ulike interessegrupper, og gi mer slagordpregede formuleringer som har vid betydning og kan tolkes i ulike retninger. Et slikt mangetydig dokument skal i neste omgang omformes til lokale opplæringsplaner, og tilslutt til et konkret undervisningsopplegg. Holmqvist bygger sin analyse av læringssyn i Trosopplæringsplanen ”trosopplæring som livsstil?” på Engelsens læreplanteoretiske analyse av planer for menighetspedagogiske virksomhet i Den Norske Kirke. Holmqvist beskriver lære-planer som kulturelle verktøy med egne stemmer (Holmqvist 2012).

Trosopplæringsplanen beskriver seg selv som en kombinasjon av en rammeplan og et stimulerende ressursdokument (Kirkerådet 2010). Engelsen viser i en modell av denne kombinasjonen at dette er et kjent dilemma i læreplanarbeid.

En rammeplan er i læreplanteoretisk tradisjon en plan som også kan kalles en maksimumsplan. Den setter ikke grenser for hva elevene skal lære i form av et minstekrav. I skolens læreplanhistorie er Mønsterplanen fra 1974 (M74) en slik plan. Innenfor kirkens læreplaner kommer også Plan for dåpsopplæring (PFD) og Plan for konfirmasjonstiden 1978 (PKT -78) innenfor denne plankategorien. Siden det er en rammeplan, er det pedagoger ved den enkelte skole som skal bruke sin kompetanse til å lage egne, konkrete planer innfor disse rammene. Utviklingen i skolens læreplaner har vært gått i retning av tydeligere målstyring. De har også endret seg til å få forskriftstatus, og til å bli rettighetsplaner (Engelsen 1998 s. 106). Kirken har organisert seg med et stort antall frivillige undervisere i sin gjennomføring av trosopplæringen. Disse underviserne vil kunne stilles moralsk ansvarlig for å gjennomføre den foreliggende trosopplæringsplanen, men kan ikke stilles lovmessig ansvarlig for den. Engelsen advarer kirken mot å ”skolifisere” undervisningen i kirken. Hun sier at kirken må se på sin egenart ved utvikling av opplæringsplaner.

2.1.2 Hvordan er kunnskap organisert i læreplaner

Stiftelsen kirkeforskning (KIFO) sin evalueringsrapport av gjennomføringsfasen av trosopplæringsreformen og arbeidet med å lage lokale trosopplæringsplaner, peker på at dersom en skal forså hvordan de lokale planene har blitt til, må en se de i lys av de føringer som ligger i den nasjonale planen. I KIFO-rapporten 2012:3 leser jeg at rapporten betrakter Den nasjonale planen først og fremst som en rammeplan. Det er en plan som i utgangspunktet ikke har sterke føringer for planarbeidet. Samtidig leser jeg at de tillegg som ble tillagt den endelige planen har gjort noe med føringene i det lokale planarbeidet. Det kom signaler fra lokalmenighetene om at de hadde behov for hjelp til selve planarbeidet (Fuglseth, Haakedal, Schmidt 2012 s. 132).

Denne hjelpen kom i form av to modellplaner. Disse planene skulle være eksempler på hvordan en plan kunne skrives. Denne hjelpen kan ha ført planarbeidet i en bestemt retning. Ideologisk ser jeg her en dreining fra lokal organisering, til en mer sentral organisering. Vedleggene til trosopplæringsplanen som innholdet både kjernetekster og forslag til planer, kan virke sentralt styrende på kunnskapen og innholdet som organiseres i de lokale planene. Jeg bygger min påstand på de funn som Stiftelsen Kirkeforskning viser i fra sin evaluering av lokale trosopplæringsplaner. De sier at Trosopplæringsplanen viser tydelige trekk av en reformplan,

”ein plan som er eit ledd i eit større arbeid for å styre ein organisasjon som Den norske kyrkja i ei bestemt retning i ein situasjon der utgangspunktet rundt i kring er ulike med omsyn til tradisjonar, ressursar og kompetanse (formelt og reelt)” (Fuglseth, Haakedal, Schmidt 2012:3 s. 132).

Organisering av innholdet eller kunnskapen i planen blir styrt av ideologiske elementer, og i form av politiske prosesser.

Den politiske styringen av Trosopplæringsplanen viser også at i tillegg til å være på det ideologiske nivået med visjoner, mål og intensjoner, har det ideologiske nivået fått innvirkning på det konkrete innholdet i læreplanen, og hva en ønsker å formidle som kunnskap. I denne sammenhengen er det interessant hvordan styringsgruppa rundt trosopplæringsforsøket summerer opp både innhold og læringssyn i sin sluttrapport om forsøksfasen.

“Det har hele tiden vært fremhevet at trosopplæring handler om kunnskap og holdninger, om praksis og tolkning av livet, og om tilhørighet. Det sosiokulturelle læringsbegrepet vinner ved

dette plass i menighetene” (“Når tro deles” Sluttrapport 2008: innledning).

Styringsgruppa skriver også at trosopplæringen skal være deltagelse i et fellesskap som praktiserer religionsutøvelse. Dette skiller trosopplæring fra religionsundervisning i skolen.

”Men en opplæring om religion uten religionsutøvelse og trosfellesskap nødvendiggjør en systematisk trosopplæring i Den norske kirke som legger til rette for at barn og unge kan lære og erfare hva det betyr å være døpt” (“Når tro deles”, Sluttrapport 2008 del 1 s.7).

På det ideologiske planet er det lokale aspektet i planens intensjon tydelig fremhevet. Dette gjelder både utarbeiding av en sammenhengende systematisk trosopplæring, og tilpasning og bruk av det eksisterende arbeidet i menighetene. Dette er ønsker om integrering av det eksisterende slik at fellesskapet i kirken tas vare på. Det gjelder både å ta vare på deltagerne og de frivillige ressursene. Samtidig skal en bygge opp en systematisk og sammenhengende trosopplæring som inkludere alle dømte, og som nødvendigvis ikke deltar i fellesskapet i den menigheten de tilhører. Disse målsetningene krever at det knyttes kontakter lokalt mellom de som deltar i fellesskapet, og de som ikke nødvendigvis ser på seg selv som deltager i dette fellesskapet. Styringsgruppa kaller det reformens utfordring at en skal drive det de kaller en indirekte utvikling av en fornyet trosopplæring (“Når tro deles”, Sluttrapport 2008).

Den kunnskapen som organiseres inn i den lokale planen skal utvikles i tråd med Den nasjonale planen samtidig som den skal bygge på kunnskapen i den lokale menigheten. Jeg tror kunnskapen menigheten har om seg selv, om hvem de er, og hvordan menigheten er sammensatt med tanke på alderssammensetning tradisjon og kultur, vil være avgjørende for om de lykkes med å lage en god plan.

Denne kunnskapen må organiseres inn i planarbeidet, slik at den kan leses av de som er på nivå tre og fire i Goodlads læreplannivå, den oppfattede læreplan og den operasjonelle læreplan.

2.2 Lokalt læreplanarbeid

På Goodlads første læreplannivå, ideenes læreplan befinner, de utdanningspolitiske utredninger seg. Jeg bruker NOU 2000:26 for å se på dette nivået i forhold til hva som ble fremmet på dette nivået angående lokal forankring i Den norske kirkes

trosopplæring. I utredningen står det blant annet at dersom en skal lykkes i en lokal tilpasset trosopplæring, må

”det tas utgangspunkt i det lokale miljøet dåpsopplæringen skal finne sted i. Det finnes ulike kristendomsformer og -tradisjoner i Norge og det er svært store forskjeller når det gjelder religiøst språk og hvilken plass kirken har i lokalsamfunnene. Dette må kirkens opplæring av barn og unge ta hensyn til” (NOU 2000:26 5.3.5).

Denne lokale tilpasningen viser forventinger om at trosopplæringens innhold av kulturelle årsaker vil ha et uttrykk som er preget av den konteksten den opererer i. Geir Afdal skriver om kontekstens betydning i sin bok om ”Religion som bevegelse”. Han trekker frem et kontekstuell læringsaspektet. Han sier at dersom en læringsplan

”skal være redskap deltagerne kan bruke, er det viktig at den vokser ut av den aktiviteten som finner sted (Afdal 2013 s.183).

Afdal viser til hvordan norske menigheter medierer og forhandler reformer og planer som har til hensikt å skape forandring. Han kaller selve planen for en artefakt som gir betingelser, muligheter og begrensninger (Afdal 2013).

Jeg vil se om kunnskap om kirkens kultur, lokalmiljøets kultur og tradisjoner, befolknings-sammensetning og sannsynlige framtidsutsikter for lokalsamfunnet ligger til grunn og tas med i den lokale planprosessen. Organiseringen lokalt blir presisert i utredningen, på det ideologiske nivået. Utredningen sier at organiseringen av trosopplæringen må ta hensyn til geografi, samferdsel og praktiske forhold som vil være ulikt i de ulike kommunene og landsdelene.

”Den lokale tilpasningen må også omfatte organiseringen av dåpsopplæringen. Det er vanskelig å lage et nasjonalt opplegg som er like praktisk i hele landet. Geografien og samferdselsforholdene er nokså ulike, og stiller mange steder særlige krav til hvordan et opplæringstilbud må organiseres for at barna og de unge enklest mulig skal kunne delta i og få utbytte av opplæringen” (NOU 2000:26 5.5)

På det ideologiske nivået har det vært et sterkt fokus på den lokale forankringen som trosopplæringen skulle ha. Jeg finner belegg for det i sluttrapportens sitat fra stortingskomiteen. Kirkerådets styringsgruppe referer til at stortingskomiteen nedtonet en nasjonal og regional strategi til fordel for et lokalt forsøks- og

utviklingsarbeid. De har med et direkte sitat fra innstilling til stortingsmelding nummer 200 fra Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen i sin sluttrapport:

”Flertallet vil understreke at det er den enkelte menighet som ut fra lokale forhold skal organisere og vedta rammene for innholdet i opplæringen. Flertallet vil understreke at det innenfor de sentrale rammer skal være rom for stor lokal tilpasning og fleksibilitet” (Innst. S. nr. 200 – 2002-2003:5).

Innstillingen understreker den lokale forankringen når det gjelder organisering, ansvarsfordeling, og hva den sentrale prosjektledelsen skal bistå det lokale nivået med.

”Flertallet vil sterkt understreke reformens lokale forankring. Oppgavene til den sentrale prosjektledelsen må primært være å motivere og rettlede det lokale nivå, å ha oversikt over det forsøks- og utviklingsarbeid som settes i gang, å kartlegge erfaringer og å gjennomføre evalueringer samt legge til rette for informasjonstiltak og erfaringsspredning. Den enkelte menighet ved menighetsråd og fellesråd har det formelle og faktiske ansvar for trosopplæringsarbeidet som foregår i den enkelte menighet. Den nødvendige faglige støtte skal gis fra det sentrale prosjektsekretariat” (Innst. S. nr. 200 – 2002-2003:5).

Proessen rundt utforming av trosopplæringsplanen gir tydelige signaler om at her er det lokalt læreplanarbeid som skal utføres. Prosjekter som skulle danne grunnlag for en sentral plan ble lansert som en ”bottom up” strategi. Dette skulle gi lokal selvstendighet, og et eierskap til egen plan ifølge Engelsen (Engelsen 1998 s. 108). I ledelsen av reformen har det vært et sterkt fokus på at det var i lokalmenighetene det viktigste utviklingsarbeidet skulle skje. I Stortingsmelding 7 (2002-2003) står det i sammendraget at:

”Eit utvida opplæringstilbod skal integrerast i dei aktivitetane som finst i kyrkjelydane i dag. Kyrkjelyden må finne fram til organisatoriske og praktiske løysingar som er tilpassa situasjonen i kyrkjelyden. Det vil vere behov for å byggje ut samarbeidet med dei frivillige organisasjonane som arbeider blant barn og unge. Det vil òg vere behov for lokale samarbeidsløysingar mellom kyrkjelydane, slik at ressursar og kompetanse vert utnytta rasjonelt. Gjennom lokale opplæringsplanar må det praktiske og pedagogiske opplegget for opplæringa finne si utforming” (Stortingsmelding nr. 7 (2002-2003) *Trosopplæring i ei ny tid*).

Stortingskomiteen legger enda større vekt på lokal forankring og lokal styring i sin Innstilling til Stortinget (Innst. S. Nr. 200 (2002-2003) enn det som står i Stortingsmelding nr. 7 (2002-2003). I komiteens merknader står det:

”Komiteen har vært svært opptatt av at trosopplæringen skal forankres lokalt, og at det må gis rom for lokal tilpasning og fleksibilitet. Personlig mener jeg at dette er en forutsetning for å lykkes. Komiteens flertall er klar på vektlegging av lokal forankring, lokal tilpasning og fleksibilitet. I forhold til meldingen vektlegger vi dette punktet sterkere”
(<https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2002-2003/030527/1/>).

I sluttrapporten til *styringsgruppa* nedsatt av Kirkerådet, legges det vekt på at Stortingets vedtak i juni 2003 forsterket det lokale perspektivet på reformen med bakgrunn i stortingskomiteens Innstilling til Stortinget. (Når tro deles, Sluttrapport 2008).

”Stortingskomiteens innstilling fulgte i hovedsak opp meldingens hovedpunkter. Reformen ble vedtatt i Stortinget i juni 2003, og sentrale utfordringer til kirken ble gitt gjennom stortingskomiteens og Stortingets drøfting av reformen. Gjennom både det politiske og det kirkelige forarbeidet til reformen blir sentrale føringer for reformen tydeliggjort” (*Når tro deles*, Sluttrapport del 1: 8).

Det følgende er hentet fra stortingskomiteens merknader til *Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om trosopplæring i en ny tid. Om reform av dåpsopplæringen i Den norske kirke*:

”Komiteen mener at aktiv deltaking og engasjement fra kirkens frivillige organisasjoner som driver barne- og ungdomsarbeid og fra de mange enkeltpersoner, er viktig for at fornyingen og styrkingen av trosopplæring skal få den ønskede bredde og omfang.

Komiteen vil understreke at det er menighetene lokalt som skal være garantisten for at bredden i folkekirken blir ivaretatt i opplæringen. Samarbeid med ulike organisasjoner må legge til grunn at opplæringen skal ha inkludering og respekt for mangfold som mål. Komiteen vil derfor understreke at frivillige organisasjoner kan være en del av opplæringen i den grad de respekterer opplæringens krav til inkludering og mangfold”
(<https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2002-2003/inns-200203-200/2/#a1>).

Her ser vi at det skjer en forsterkning av fokusering på det lokale eierskapet rundt reformprosessen og føringer for lokale læreplaner. Jeg leser at det understrekes sterkere fra departementets utredning (NOU 2000:26), til Stortingsmelding nr. 7 (2002-2003) og videre til stortingskomiteens merknader til Innstilling (Innst. S. nr. 200 – 2002-2003)

2.2.1 Likheter og ulikheter mellom lokalt læreplanarbeid i skole og menighet

Er en læreplan en kontrakt mellom pedagogen, samfunnet og utdanningsmyndighetene? Blir da en trosopplæringsplan en lignende kontrakt mellom pedagogen, menigheten og kirkemyndighetene? Engelsen vil kalle en slik kontrakt for en moralsk forpliktene kontrakt. Forskjellen mellom undervisning i skolen og kirke, og forskjellen mellom de som gjennomfører planen i skole og kirke, gjør at kravet til forpliktelse blir ulikt. I en menighet er det i tillegg til pedagoger og teologer, også en rekke frivillige medarbeidere som skal arbeide i tråd med den lokale opplæringsplanen. (Engelsen 1998 s. 92)

I NOU 2000:26 trekkes det frem hva som skiller dåpsopplæringen fra skolens opplæring. For det første er opplæringen forankret i kirkens tro og liv. Dåpsopplæringens uløselige binding til dåpen og målet om at de dømte skal bli hos Kristus, er den neste ulikheten. For det tredje er kirkens opplæring forkynnende, målet er at kunnskapen skal knyttes til å leve som kristen i relasjon til et kristent fellesskap. Kravet til de som deltar i opplæringen er at de skal dele kirkens tro, og ta aktivt del i den kristne menigheten (NOU 2000:26). I kirkerådets sluttrapport, ”Når tro deles” trekkes det spesifikke med læreplanen i kirkelig kontekst frem. Skillet mellom kirkelig opplæring og opplæring i skolen gjelder både opplevelse og læring gjennom deltagelse.

“Opplæringa skal setje lys på dei sentrale dimensjonane ved menneskelivet. Ho skal knyte lærdom, kunnskap og kritisk refleksjon saman med oppleving og deltaking” (Når tro deles, sluttrapport del 1:9).

2.3 Situert læring

I sin bok ”Religion i bevegelse” behandler Geir Afdal situert læring og lærende fellesskap. Boken er en sammenfattende lærebok som ser på læring både i trossamfunn og i ulike utdannings- og samfunnskontekster. Det teoretiske utgangspunktet er Vygotskys syn på læring, tanken om mennesket som samhandler og fortolker sine omgivelser gjennom medierende kulturelle redskaper. Afdal beskriver også nyere tenkning der han bygger på Lave og Wenger sin teori om situert læring og Engeströms aktivitetsteori. Jeg vil bruke denne teorien om situert læring i forhold til mitt underspørsmål om hvordan verktøyet legger til rette for en lokal profil. Det situerte læringssynets vektlegging av kontekst blir den teorien jeg bruker i min analyse av tilrettelegging av lokal profil. Har selve praksisfellesskapet den status at læringen skjer gjennom deltagelse i aktiviteter som resultat av en improvisert praksis” (Afdal 2013 s. 175).

Afdal bruker begrepet situert læring på bakgrunn av Lave og Wenger sin bok ”Situating Learning”. De studerer hvordan læring skjer i andre aktiviteter enn skole og uten et planlagt siktemål for læring. Læringen skjer i praksisfellesskapet. Kjentegn av et praksisfellesskap er at læringen avhenger av praksisfellesskapet. Ved å være deltager lærer praksisfellesskapet sammen, og kunnskapen oppstår og lokaliseres til praksisfellesskapets aktivitet. I et slikt praksisfellesskap vil kunnskapen i stor grad finnes i de artefaktene som blir brukt, og fellesskapets forståelse og tolkning av artefaktene. Lave og Wenger ser på deltagelsen i praksisfellesskapet som avgjørende for identitet. Her beskrives den situasjonsbestemte læringen som er tilstede gjennom deltagelse gjennom en aktivitet.

Afdal peker også på at i tillegg til den individuelle forandringen, er selve praksisen også i forandring. Tradisjon og forandring står i et maktforhold. Dette er makt mellom generasjoner, mellom nye og de som har vært i praksisfellesskapet lenge. Det kan også i noen virksomheter være mellom ansatte og frivillige medarbeidere. Det praksisfellesskapet som beskrives er en sosial praksis. Medlemmene i fellesskapet har en gjensidig forpliktende aktivitet. Eksempel på et slikt fellesskap kan være en familie, et band, en skole eller et medlemsbasert fellesskap. Lave og Wenger beskriver tre dimensjoner ved et praksisfellesskap. Det første er at det har et gjensidig

engasjement. Den andre dimensjonen kalles en felles virksomhet, og den tredje er et delt repertoar. Praksisfellesskapet formes av den indre daglige aktiviteten, men er likevel ikke isolert fra en større samfunnsmessig kontekst.

Et delt repertoar kan blant annet være begrepsapparat, redskaper, rutiner, fortellinger og handlinger. Dette repertoaret vil være i en konstant forhandling hos deltagerne i et praksisfellesskap. Samtidig er det et sett ytre kulturelle redskaper som holder praksisfellesskapet sammen. Et praksisfellesskap må kontinuerlig gjenskape seg selv. Her står læringen i praksisfellesskapet som selve motoren i fellesskapet, den er ikke bare en sosialisering av nye medlemmer. Innenfor et slikt teoretisk perspektiv kan en ikke tenke læring som sektorisert til noen deler av virksomheten. Det er heller ikke snakk om at virksomheten er isolert når det gjelder opplæring av nye medlemmer. Her blir læring som aspekt rykket inn til praksisens midte (Afdal 2013 s. 177).

2.4 Monologisk, dialogisk og triologisk læringssyn.

Jeg vil kort definere tre metaforer for læring som beskriver læringssyn som virker sammen. De to første er hentet fra Sfard (1998). Det *monologiske* læringssynet har et kognitivt læringssyn der læringen tilegnes individuelt.

”There are many types of entities that may be acquired in the process of learning. One finds a great variety of relevant terms among the key words of the frameworks generated by the acquisition metaphor: knowledge, concept, conception, idea, notion, misconception, meaning, sens, schema, fact, representation, material, contents (Sfard 1998:6).

Anna Sfard kaller den andre metaforen for læring, *deltagelse* (Participation Metaphor). I tilegnelsesmetaforen defineres kunnskap gjennom pensum og innhold. Her kan kunnskapen avgrenses og overføres uforandret fra ulike sammenhenger. Dette kalles også et standard læringssyn. Her råder det et skille mellom den som lærer og sammenhengen, virkeligheten eller situasjonen den som lærer står i.

”The new researchers talks about learning as a legitimate peripheral participation (Lave & Wenger, 1991) or as an apprenticeship in thinking (Rogoff, 1990)” (Sfard 1998:6).

Sfard understreker viktigheten av å ha flere ben å stå på innenfor læringsteori.

Det andre benet kalles det *dialogiske* læringssynet. Det befinner seg i det sosiokulturelle feltet, der læringen foregår i fellesskap gjennom deltagelse. En vektlegging av både *tilegnelse-* og *deltagelses* metaforer vil styrke begge. Samtidig sier hun at det vil ikke bare styrker begge. Ved bruk av bare den ene står en i fare for at den ene gruppa i læringssituasjonen kan bli diskriminert. I tillegg vil effekten av to metaforer føre til en sunn konkurranse mellom dem som også kan fremme en kritisk teori.

” Such a theory would inquire after the true interests of all of the parties involved in the learning process and thus engage the research community in an endeavor likely to have a liberating and consolidating effect on those who learn and those who teach” (Sfard 1998:11).

Sfard oppsummerer sin av artikkel om metaforer med å fremme viktigheten av å forholde seg til ulike læringsteorier og metaforer for læring.

”It seems that the sooner we accept the thought that our work is bound to produce a patchwork of metaphors rather than a unified, homogeneous theory of learning, the better for us and for those whose lives are likely to be affected by our work (Sfard 1998: 12)”

Hos Paavola og Hakkarinen utvides dette læringssynet til å opptre triadisk. Det betyr at i dialogen mellom deltagerne skapes det ny kunnskap som Paavalova og Hakkarinen kaller *knowledge creation*. Dette oversetter Afdal (2013 s.199) med *kunnskaping*.

Del 3 Materialet og dokumentanalyse

3.0 Presentasjon av de tre lokale planene

Jeg ønsker å starte dette kapittelet med å presentere mitt materiale. Jeg bruker Plan for trosopplæring, ”Gud gir – vi deler” og tre godkjente lokale trosopplæringsplaner.

Planene jeg har valgt å se på er fra 3 ulike bispedømmer. Jeg presenterer de utfra slik de beskriver seg selv, sier litt om deres kontekst, grunnlag og lokale særpreg. Jeg leser dem med et blikk som ser etter hva menighetene skriver er sitt lokale særpreg, hvilke valg de gjør, hvilke personer som er involvert i planprosessen og i hvilken grad den lokale planen speiles i den nasjonale, og lar seg styre av den. Jeg bruker også informasjon om de lokale menighetene fra Kirkeidata via www.kirkeidata.no. For å se de ulike menighetene i forhold til sin kommune har jeg også hentet informasjon fra kommunens hjemmesider.

3.1 ”Plan for unge familier”

Jeg har gitt de lokale planene fiktive navn. Den første planen er hentet fra en storbymenighet og jeg velger å kalle den ”Plan for unge familier”. Den presenterer seg selv i den kontekst at medlemmene lever i en flerkulturell sammenheng. I tillegg vektlegger den at mange unge familier etablerer seg i bydelen. Menigheten har et medlemstall på ca. 12.000, og i bydelen bor det ca. 14.000. Antall døpte er omtrent det dobbelte av antall konfirmerte ifølge kirkeidata sin statistikker for 2013 (www.kirkeidata.nsd.uib.no).

Et annet befolkningsmessig særpreg er at det er et flerkulturelt miljø. Planen ser på sine ressurser i menighetens etablerte arbeid for barn og unge som en ressurs for utvikling av en fornyet trosopplæring. Planen nevner også et ønske om samarbeid med andre som driver arbeid for barn og unge i lokalmiljøet. Planen legger opp til et reelt samarbeid med skoler og barnehager i tillegg til nettverksmøter i bydelens oppvekstkomite. Menigheten ser på seg selv som en viktig aktør for barn og unge i sin bydel. På kommunens informasjonssider står kirker og menighetsarbeid nevnt under bydelens Kultur- og oppvekstkomite. Ifølge planens beskrivelse av sitt miljø har et

”stort og levende trosopplæringsmiljø” (Plan for unge familier).

Når de beskriver frivillighet kaller de det for *en god kultur* for frivillighet. Samtidig understrekes det i den lokale planen at det trengs nye medarbeidere til økt aktivitet for å gjennomføre den planlagte trosopplæringen.

Menighetens hovedmål for trosopplæring er:

”Vi skal utvikle en systematisk og sammenhengende trosopplæring i ... menighet som fremmer kristen tro, lærer barn og unge å kjenne den treenige Gud, og gir hjelp til livshjelp og livsmestring for alle dømte 0-18 år, uansett funksjonsnivå” (Plan for unge familier).

Menighetens hovedmålsettinger hentet fra Den nasjonale planen. ”Plan for unge familier” bruker noen av målsetningene fra Den nasjonale planen, men bruker andre verb. I stedet for å bruke *vekke og styrke* kristen tro, brukes begrepet *fremme* kristen tro som kan forstås mer som *å overbevise*. Den nasjonale planen har som mål å *gi kjennskap til* den treenige Gud. ”Plan for unge familier” skal utvikle en trosopplæring som *lærer barn og unge å kjenne den treenige Gud*. Fokuset blir da rettet mot at barna lærer fremfor at den systematiske trosopplæringen skal gi undervisning. Det menigheten har utelatt fra Den nasjonale planens målsetning er *å utfordre til engasjement og deltagelse i kirke og samfunnsliv*.

Menigheten beskriver en ansvarsfordeling av trosopplæring i menigheten. I beskrivelsen av felles ansvar finner jeg de samme formuleringer som vi finner i Den nasjonale planen. Dette gjelder foreldrene som hovedansvarlige for barns oppdragelse og læring, og menighetsrådets ansvar for virksomheten i sognet. I deres beskrivelse av trosopplæringsutvalget ønsker de at utvalgets sammensetning skal gjenspeile menighetens brede satsning på trosopplæring. De nevner representanter fra barne- og ungdomsenheter, frivillige medarbeidere og menighetsråd. De som ikke nevnes som representert i trosopplæringsutvalget er de hovedansvarlige for barnas oppdragelse og læring, nemlig foreldre og foresatte. Barn og unges rolle i trosopplæringsutvalget nevnes heller ikke

Menigheten beskriver en kartlegging av eksisterende arbeid i menigheten som en grundig kartlegging med bred involvering fra frivillige medarbeidere og

stabsmedlemmer. I forkant av utarbeiding av lokal plan har man ifølge planen utviklet de nødvendige verktøy for dette arbeidet.

”Virksomhetsplan – med konkrete mål og fokusområder, totalbudsjett for trosopplæringen – hvor tall og uttalt satsing var satt i sammenheng, samt en skisse til helhetlig trosoppæringssplan” (Plan for unge familier).

Verktøyene er menighetens egen virksomhetsplan hvor de har konkrete mål, budsjett og tall som viser hvordan de vil gjøre sine lokale prioriteringer.

Planen deles inn i tre deler. Første del er en beskrivelse av rammer og ressurser. I del to sier de hvordan tiltakene skal gjennomføres, og hvilke konkrete føringer den lokale planen legger. Denne delen av planen kaller de et verktøy for ulike fagutvalg av frivillige og ansatte. Del tre gir klare føringer om mål og innhold, og blir også kalt et verktøy i forhold til evaluering av den lokale planen.

Planen er skrevet i et språk som varierer mellom å være formelt, og å ha et mer muntlig preg. I den generelle delen har planen mange direkte sitat fra Den nasjonale planen. Den legger inn egne formuleringer som ligner formuleringer i Den nasjonale planen. Jeg vil nevne noen av planens formuleringer under punktet sentrale dimensjoner i en systematisk trosopplæring.

”Barn og unge er fullverdige medlemmer i menigheten. Dette må også komme til uttrykk i gudstjenestefelleskapet” (Plan for unge familier).

Formuleringer som dette viser et direkte språk som preger de delene av planen som de formulerer lokalt. En annen formulering står under temaet oppfølging av frivillige medarbeidere.

”Det bør gjøres et løft for å systematisere arbeidet med frivillighet i menigheten” (Plan for unge familier).

I Den nasjonale planen heter dette punktet ”frivillig medarbeiderskap (Kirkerådet 2010: 33). Plan for ung menighet kaller dette punktet for ”oppfølging av frivillige

medarbeidere”. Andre formuleringer under denne overskriften er mer generelle som for eksempel

”Alle trosopplæringstiltak i ... menighet skal være åpne og tilgjengelig for alle uansett funksjonsnivå. Det er menighetens ansvar i samarbeid med hjemmet å tilrettelegge slik at dette muliggjøres” (Plan for unge familier).

Dette er hentet direkte fra Den nasjonale planen, og språket er av en mer formell karakter. Målsetningen for de ulike tiltakene varierer i de språklige formuleringene. Noen formuleringer er konkrete og har et tydelig diakonalt innhold, mens andre er mer generelle, og har et mer formelt preg. Jeg vil vise til noen konkrete eksempler for denne planens formuleringer. For tiltaket babysang er målet å;

”gi barn og foreldre et godt møte med kirken. Være et sosialt treffsted i en sårbar livsfase, og dyktiggjøre foreldrene i formidling til egne barn” (Plan for unge familier).

Denne formuleringen har både diakonal og pedagogisk språkbruk. På dette nivået er det barnas ressurspersoner som gis undervisning i kraft av at de har blitt foreldre. I et annet tiltak for barn brukes begrep som

”og la deltagere få oppleve at det er morsomt å være i kirken” (Plan for unge familier).

Tiltaket skal gi en positiv opplevelse av tro og Jesus Kristus. Her brukes adjektiv for å beskrive målsetningen. Andre målsetninger i planen bruker ikke adjektiver, men sier nøkternt hva målet er. Som et tiltak for å formidle påske budskapet de har valgt å ha en familiegudstjeneste. Målet er

”å feire påske, med barn og voksne sammen, i den lokale kirken” (Plan for unge familier).

Her beskrives det ikke om de ønsker at familien skal ha en opplevelse, om det skal gi kunnskap eller bidra til å bli kjent med sin tro. Om en annen gudstjeneste, som også er en del av trosopplæringsplanen, brukes det en mer beskrivende målsetning.

”Vi vil invitere foreldre med døpte 1-åringer til en tilrettelagt gudstjeneste” (Plan for unge familier).

Her fokuserer man på de en forventer skal komme til gudstjenesten. Den tredje gudstjenesten jeg vil nevne er julaften-gudstjenesten. Planen legger opp til en meningsfull og høytidelig gudstjeneste for familier med barn i alderen 2-5 år. Det er et mål at målgruppen skal delta aktivt, og formidlingen av innholdet i juleevangeliet skal være tilpasset målgruppen.

I et tiltak for aldersgruppen 1-10 år er målsetningen å;

”Nå gutter og jenter i alderen 1-10 med alderspassende aktiviteter og god forkynnelse knyttet opp mot kirkeåret” (Plan for unge familier).

Dette er et tiltak som hovedsakelig drives av frivillige i samarbeid med en koordinator som er ansatt i menigheten. I denne målsetningen brukes adjektivet *god* som en beskrivelse av forkynnelsen. Trosopplæringsutvalget i menigheten har jobbet med alle deler av planen. Planen beskriver seg selv som et resultat av grundig evaluering av det arbeidet som har eksistert i menigheten, og de skriver at de har

”opplevd trosopplæringsplanen som et godt verktøy” (Plan for unge familier).

Målformuleringene kan tyde på at planen er skrevet av flere personer, og at de har fordelt tiltakene mellom seg. Menigheten har mange stillinger som er knyttet opp mot undervisning og trosopplæring og planen beskriver trosopplæringsutvalget som redaktør av planen uten å henvise til noen av fagstillingen som ansvarlig redaktør.

Jeg velger å presentere noen av målsetningene for konkrete tiltak i ”Plan for unge familier”.

Dåp og dåpssamtale.

”I samtalen og ved dåp vil vi etablere og/eller styrke barnets og foreldrenes/unges tilhørighet til sin lokale kirke. Informasjon om menighetens trosopplæring. Mulighet til å drøfte spørsmål rundt tro og tvil” (Plan for unge familier).

Under sentrale dimensjoner i en systematisk trosopplæring beskrives familien og hjemmet som de grunnleggende aktørene for barn og unges oppvekst og utvikling. I

planen blir møtepunktene med familiene beskrevet som den arenaen hvor hjemmet og familien skal få informasjon om trosopplæringen. Konkret skal dette skje ved at foreldre og barn lærer noe sammen, at de mottar materiell til bruk i hjemmet, og får tilbud om arrangementer. Denne informasjonen er en del av målsetningen planen setter rundt dåpsfasen.

I tillegg har planen en målsetning om at den som skal døpes, når det er en ungdom, og de som bærer et barn til dåpen skal få mulighet til å drøfte spørsmål rundt tvil og tro. Det er en klar linje fra målet med dåpssamtalen til innholdet og arbeidsmåter rundt dette. I tillegg brukes kommentarfeltet til å nevne barn og unges medvirkning i dåpsgudstjenesten, og foreldrenes ansvar som trosformidlere. Gjennom å gi materiell i form av en bok vil menigheten formidle et hjelpemiddel til hjemmet som en støtte til foreldrene.

Fireårsbok med samlinger

”Ved samling i forkant og gudstjenesten vil vi gi barna og deres foreldre tilhørighet til sin kirke og styrke deres tro” (Plan for unge familier).

Målet om tilhørighet blir konkretisert gjennom å henvende seg til hvert enkelt barn gjennom en invitasjon der de også får tilsendt musikken som skal brukes på samlingen de inviteres til. Tilhørighet skal også styrkes gjennom at hvert enkelt barn blir møtt på arrangementet av arrangøren som hilser på de og sier deres navn. Denne samlingen legger også opp til at de inviterte skal få møte andre barn som deltar i en av menighetens aktiviteter på gudstjenesten. Dette er ikke skissert som et mål, men beskrevet som en arbeidsmåte.

Lys våken, menighetens tiltak for 11-åringer

”La 11-åringene få oppleve: En kirke som har rom for alle – hele døgnet, hele livet!
La foreldrene få oppleve: En kirke som deler tradisjoner og verdier – hele døgnet, hele livet
La menigheten få oppleve: Fellesskap som gir glede og energi
La omverdenen få oppleve: En nyskapende kirke som gir omsorg og har plass til alle” (Plan for unge familier).

Målsetningen skiller seg fra forslag til mål i vedlegget til nasjonal plan. I lokal plan er målsetningen mer i tråd med målsetningen for fireårsfasen, at en skal erfare at

”kirken er mitt hus”, og ”kjenne trygghet og erfare og bli sett og hørt (Kirkerådet 2010:52).”

Den lokale planen har selve opplevelsen som en målsetning. Den setter også som mål å være inkluderende, å omfatte hele livet, hele døgnet og å være nyskapende. Dette tiltaket er nyskapende i den forstand at en skal overnatte i kirkerommet, og den lokale planen legger opp til en målsetning med et mer energisk språk enn de andre tiltakene.

Arbeidsmåten som beskrives gjelder selve arrangementet *Lys våken*. Når jeg sammenligner arbeidsmåtene planen brukte rundt *fireårsbok* spriker de i forhold til hva som beskrives. I tiltaket *fireårsbok* nevnes barn og unges medvirkning, hjemmet og familien i forhold til invitasjon og materiell, og bibeltekster som er valgt ut for tiltaket. I kommentarfeltet på *fireårsbok* står det at gudstjenesten forberedes tverrfaglig i tillegg til hvem som er hovedansvarlig for tiltaket. På tiltaket *Lys våken* står trosopplærer som ansvarlig, og andre ansatte eller frivillige er ikke nevnt. *Lys våken* avsluttes som en gudstjeneste der deltagerne på tiltaket er sentrale aktører, men de andre som medvirker i gudstjenesten er ikke nevnt i planen. Det tverrfaglige arbeidet og inkludering av frivillige er synlig i planen i fireårsfasen, mens det ikke er synlig i planen på tiltaket *Lys våken*. Jeg vil komme tilbake til dette i drøftingskapitlet.

3.2 ”Plan for folkekirken”

Den andre planen er fra en menighet som ligger i indre østlandsområdet. Menigheten ligger ifølge planen i en bygd der tradisjonskulturen og folkekirken står sterkt. Planen vektlegger at menigheten har mange kunst- og kulturinstitusjoner i sitt nærmiljø. Denne planen kaller jeg for ”Plan for folkekirken”.

”Plan for folkekirken” presenterer altså seg selv som en plan for et lokalsamfunn der folkekirken har en sentral plass. Det begrunnes med at menigheten har stor oppslutning om kirkelige handlinger rundt høytider. Planen viser også til en høy prosentats når det gjelder både dåp og konfirmasjon. Ifølge tall fra kirke-data er ca.

11.000 av de 13.500 innbyggerne i kommunen medlemmer i Den norske kirke (tall fra 2013). Konfirmasjonsdeltagelsen ligger på ca. 90% av antall døpte viser Kirkeidata (www.kirkedata.nsd.uib.no).

Planen fremholder kunst og kultur som et vesentlig særpreg for menighetens lokalmiljø. Et annet særpreg er at kommunen har en spredt bebyggelse, og menigheten jobber for ”at alle barn og unge skal få det samme tilbudet om trosopplæring” (Plan for folkekirken).

Målsetningene for ”Plan for folkekirken” er formulert lokalt. *Tilhørighet* er et gjennomgående ord i målsetningene. Andre lokale formuleringer er målet om å skape en attraktiv og engasjerende trosopplæring. Planen har et gjennomgående, helhetlig språk. Den har egne formuleringer, samtidig som mange av formuleringer er i tråd med Den nasjonale planen som *bli kjent med, kjenne tilhørighet, å oppleve og hjelpe foreldrene*. Den har også målformuleringer som jeg ikke finner i Den nasjonale planen. Det er under presentasjonen av målene ”kirkeskole for barn i 6 års alderen”. Her er målene at barna skal *få kunnskap om og få innføring i ...* (Plan for folkekirken). I andre trosopplæringstiltak for barn mellom 9-12 er *opplevelse* brukt i målformuleringene rundt bibelfortellinger *oppleve bibelfortellinger*. I konfirmantundervisningen er målformuleringene mer veiledende: *få hjelp til, gi rom for, bli kjent med*. Målformuleringene er konkrete, beskrivende. De beskriver mål som:

”å bli kjent med dåpsforeldre”, ”reflektere sammen med”, ”motivere og hjelpe foreldre/foresatte”, ”oppleve fellesskap”, ”oppleve trygghet” (Plan for folkekirken).

Tekster, sanger og bønner som brukes i de ulike tiltakene er plassert i kapitlet ”kirkens tro og tradisjon”. Livstolkning og livsmestring har også konkrete punkter for hvert tiltak. Som et eksempel nevnes dåpsskole for 6-7 åringer, ”Hva vil det si å være døpt, å være Guds barn?”, ”reflektere over tilgivelse”, ”kjenne trygghet”. Jeg vil ta med noen av målsetningene for ulike tiltak som jeg også kommer tilbake til i analysen.

Dåp

”Invitere og informere om dåp. Bli kjent med dåpsforeldrene og barnet som skal døpes. Bli kjent med dåpsliturgien og reflektere sammen om hva dåpen betyr og hva som skjer i dåpen. Informasjon om menighetens trosopplæring” (Plan for folkekirken).

De enkelte målsetningene blir konkretisert i underpunktene *livstolkning* og *livsmestring*. De vektlegger foreldrenes rolle. De som skal fortelle om barnet sitt. Foreldrene bes også om å dele sin tilknytning til kirken og den kristne tro. Kirkens tro formidles gjennom *dåpsbefalingen*, *dåpsliturgien*, samt tekster og bønner som brukes ved dåp. Planen legger opp til informasjon om hvordan en kan delta i kristen tro i praksis, og gjennom å fortelle om ritualer med kristent innhold som familien kan praktisere i hjemmet. Som tillegg til samtalens innhold og arbeidsmåter har menigheten laget en egen invitasjonsbrosjyre rundt dåpen, og en egen brosjyre til bruk i dåpssamtalen. Dåpsfamilien vil også motta en gave fra menigheten til bruk i trosopplæring i hjemmet. En målsetning er å fortelle familien om trosopplæringen som drives i kirken.

Gudstjeneste med utdeling av 4-årsbok og fireårssamlinger:

”Bli kjent i kirken og gudstjenesten. Gi en bok til fireåringen, med bibelfortellinger, bønner og sanger/salmer. Hjelp hjemmene med å formidle fortellinger om Jesus og Gud, kristne barnesanger og bønner” (Plan for folkekirken).

I hele tiltaket rundt 4-års fasen har planen målsetninger om å hjelpe fireåringen og foreldrene til å bli kjent med den treenige Gud og sin lokale kirke. Menigheten ønsker at de skal oppleve at Jesus er en venn. Et annet mål er å invitere inn til menighetens aktiviteter for denne aldersgruppen.

Lys våken: tilbud for 11åringer.

Målsetningen er: ”Erfare at kirken er mitt hus. Oppleve kirkens nyttårsnatt. Oppleve fellesskap og trygghet, og oppleve å bli sett og hørt. Lære om dåp og bønn” (Plan for folkekirken).

Under *livstolkning* og *livsmestring* utdypes målsetningene punktvis, og læringsaspektet trekkes også inn. Man skal lære ulike former for bønn, og om bønnens muligheter. I videreføring av kirkens tro og tradisjon viser den lokale planen

hvilke fortellinger, tema og sanger de vil bruke på *Lys våken*. Planen knytter temaet til Jesus som verdens lys, og tekster og sanger om advent siden planen har valgt å legge *Lys våken* til kirkens nyttår. Det er en tverrfaglig gruppe inkludert frivillige som har ansvar for tiltaket. I kommentarfeltet nevnes den praktiske organiseringen, ønsker om utvidelse av arrangementet og ønske om andre samarbeidspartnere; både i lokalmenigheten og med organisasjoner knyttet til kirken. Ideen, målsetningen og forslag om tematikk til dette tiltaket er hentet fra Nasjonal plan. Det står som kjernetiltak i Den nasjonale planen, og det foreslåtte tidspunktet er advent. Den lokale planen viser at de vil bruke dette tiltaket som et ledd i fasteaksjonen i samarbeid med hjemmet.

3.3 ”Plan for universell utforming”

Den tredje planen er hentet fra en menighet i en liten kommune på vestlandskysten. Informasjon om antall medlemmer, antall døpte og konfirmerte har jeg funnet på kirke­data. Det er ca. 5000 innbyggere i kommunen og medlemstallet i Den norske kirke er ifølge kirke­data ca. 4000. Tallet på døpte er likt som antall konfirmerte de siste årene (www.kirkedata.nsd.uib.no).

Formen på denne planen skiller seg sterkt fra de to andre planene. Menigheten har valgt å ikke bruke malen som er utviklet som et verktøy for skriving av lokal trosopplæringsplan. Derfor vil jeg presentere hva de har valgt å ta med i sin lokale plan, og hva de har utelatt. Menigheten har gjort et konkret valg i sin hovedmålsetning. De setter enkeltindividet i sentrum. De tar høyde for tilpasset opplæring i utarbeiding av undervisningstiltak, i stedet for å tilpasse tilbudet i etterkant. Jeg velger å kalle denne ”Planen for universell utforming”. Planen viser en tydelig fokusering på enkeltindividets plass i trosopplæringen. Den ønsker å være tydelig på at tilrettelegging og universell utforming er sentralt i planlegging av trosopplæringstiltak for å kunne nå målet om være individuelt tilrettelagt.

Målsetningene i planen er formulert lokalt. Planen sier hvilke mål menigheten setter seg som formidlere, og planen setter også mål for hva menigheten skal være. I målformuleringene har man med både ønsker om hvordan fellesskapet skal være, og tall på hvor mange tiltak de skal tilby i løpet av året. Det blir understreket at den enkeltes verdi er et hovedmål, og at den enkelte skal inkluderes i fellesskapet. Guds

nåde, det å delta i fellesskapet, og å ta ansvar i fellesskapet, er en tydelig profil. Fokus på hele familien er viktige nøkkelord i målsetningen.

Planen beskriver ikke generelle særpreg i lokalmiljøet, eller i hvor stor grad menigheten er en del av et flerkulturelt samfunn. Under kapitlet ”grunnlag og særpreg” beskriver de hvordan de vil legge til rette for universell utforming. De tilbyr blant annet at menigheten ved alle arrangement skal tilby en assistent ved behov. Av samarbeidspartnere i lokalmiljøet nevnes både de lokale barnehagene, skolene, og kristne organisasjoner. Menighetsrådet ser på de kristne organisasjonene som viktige partnere, og de har et ønske om å tenke sammen med disse både om den pedagogiske og metodiske plattformen i undervisningen. Et annet særpreg som de beskriver gjelder deltagelse:

”Det skal vere fokus på å finne praktiske oppgaver til alle, slik at heile kyrkjelyden får eit eigarskap til trosopplæring og gudstjeneste” (Plan for universell utforming).

Dette er utdypet med at det skal lages rutiner for kontakt med foresatte, rutiner for å utveksle og oppbevare informasjon som kan fremme deltagelse. Dette skal være til hjelp for å korrigere og tilrettelegge samvær og samlinger. Ut fra disse opplysningene skal staben reflektere over behov for hjelpemiddel, og om nødvendig utarbeidelse av individuelle planer.

Menigheten har valgt å ha skolens og barnehagens formålsparagraf og utdrag fra skolens gjeldende fagplan i RLE-faget som en del av, eller som et vedlegg til, trosopplæringsplanen. Menighetens aktiviteter er satt opp i et årshjul. De er også tatt med i trosopplæringsplanen.

Det som i Den nasjonal planen kalles ”sentrale dimensjoner” i en helhetlig trosopplæring er ikke tatt med. Menigheten har i stedet tatt med en kopi av Den nasjonale planens målsetninger.

I planens beskrivelse av lokale tiltak har man brukt verktøyet som Den nasjonale planen har utarbeidet, og beskrevet stikkordsmessig hvert tiltak fra mål til ressursbruk. Språket i planen viser et språklig skille mellom de egenproduserte

tekstene og tekster som er en direkte kopi fra Den nasjonale planen. Når de har brukt verktøyet for Den nasjonale planen har de systematisert sine trosopplæringstiltak inn i den samme malen som Den nasjonale planen har i sine vedlegg. I beskrivelsen av tiltak har menigheten valgt å være nøktern, og bruke stikkord i de ulike beskrivelsene. Noen av tiltakene mangler mål, og andre mangler beskrivelse av tema og innhold. Arbeidsmåtene er nøkternt beskrevet. Jeg vil vise til eksempler fra planen for å synliggjøre dette. Det første tiltaket i planen er ”dåpssamtale”. Her er arbeidsmåten beskrevet med ett ord, dåpssamtale. Beskrivelsen er ”samtale med prest” (Plan for universell utforming).

Tiltaket ”dåpsskole” som planen har for 6 åringer, beskriver følgende arbeidsmåte:

”Arbeidsmåten er fire kretssamlinger, en fellessamling og en gudstjeneste” (Plan for universell utforming).

Her er det også med en kort beskrivelse av samlingenes innhold.

Et tiltak for 13-åringer har som mål å ”utvikle medansvar og gi rett til livsglede”. Arbeidsmåten er å være sammen på leir og beskrivelsen er at leirstedet har gode muligheter for innen- og utendørsaktiviteter. Ansvarsfordeling er ikke beskrevet under de ulike tiltakene. Planen omtaler en ansvarsfordeling til slutt i planen. Der står to til tre setninger om hva de ansatte har ansvar for i trosopplæringen. Det står ikke beskrevet hvordan de ansatte jobber sammen med frivillige på de ulike tiltakene, men planen har en kategori under ”ressurser” som heter ”frivillige”.

”Dei ulike fasene har behov for vakse nærver”. Foreldre er ein naturleg del av dette, og eldre ungdommar er med som for eksempel leiarar på leir” (Plan for universell utforming).

Jeg tar med noen av målsetningene for de ulike tiltakene i ”Plan for universell utforming” som jeg kommer tilbake til i analysedelen. Denne planen følger ikke den samme malen som de andre lokale planene, men den har med de samme hovedoverskriftene. *Navn på tiltaket, mål for tiltaket, tema og innhold, arbeidsmåter, omfang, beskrivelse og ansvar.* Det er veldig knappe beskrivelser under overskriftene, og noen tiltak mangler innhold på noen av underpunktene. I analysen henter jeg

informasjon fra planen ved å se på oversiktene og på de innledende kapitlene i planen som beskriver mål, grunnlag og særpreg. Dette gjør jeg for å se om de har valgt å utdype mål, lokale særpreg og innhold for sin trosopplæring i denne delen av planen.

Dåp

Mål for tiltaket står ikke beskrevet i oversikten over tiltak. Beskrivelsen av tiltaket er ”samtale med prest” (Plan for universell utforming).

Dåpsgudstjeneste er ikke beskrevet i planen. Under ”tema og innhold i dåpen” står stikkordene ”dåpsbefaling og dåpsliturgi”. Under den lokale planens beskrivelse av ”organisering, rammer og ansvar” viser planen deres tanker om trosopplæringens organisering. Den skal organiseres med tanke på eierskap til det gudstjenestelige rom. Dette skal skje gjennom aktiv handling som også skal relateres til å delta frimodig i samfunnet. Konkret bruker de kirkerommet til dåpssamtale og markering av de døptes ett- og toårs dag. Formulering av mål for aldersgruppen 0-2 år er ”trygghet i kirken”, ”trygghet til å praktisere tro både hjemme og i kirken”. ”Trygghet til kirkerommet” er også et mål for tiltak for fireåringens besøk i kirken.

4 års alderen

Mål for tiltaket ”Bli kjent og trygg i kirkerom og gudstjeneste. Bli trygg på Jesus som ven” (Plan for universell utforming).

I omtalen av de ulike fasene, 0-5 år, 6-12 år, ungdomsårene og konfirmasjonstiden har de valgt å sitere det som står i Den nasjonale planen som fokus for denne aldersperioden. Fokuseringen i hovedmålet er relasjonen mellom barnet, kirkerommet og gudstjenesten. I ”kristen tro i praksis” er det kirkerommet, gudstjenesteledd og Bibelen som kilde til fortellingene om Jesus som beskrives. I innholdet er det gudstjenesteledd som blir nevnt. Det står ikke hvilke bibeltekster de velger for samlingen, men man har kopiert inn kjernetekstene fra Den nasjonale planen. Det er ikke presisert i planen hvilke alderstrinn og tiltak som skal bruke de ulike tekstene.

11 års alderen

Menigheten har ikke valgt å bruke den nasjonale satsningen på *Lys våken* arrangementet, men velger å bruke opplegget *KODE B* for denne aldersgruppen.

Målet for tiltaket er å se sammenhengen mellom den gamle og den nye pakt og Guds omsorg for sine. Som livsmestring og livstolkning er stikkordene *refleksjoner over fastetiden, og livsglede*. Innholdet er knyttet til faste og advent, utgangen av Egypt og påske.

På bakgrunn av de trosopplæringstiltakene som jeg tar med fra de tre planene kan jeg se et visst mønster. De tiltakene som menighetene har lang erfaring med har en mer konkret målsetning. Målformuleringer, metoder og konkretisering av slike tiltak ser ut til å ha en større grad av lokal forankring enn nyere tiltak som de har fått ferdige ressurser til.

4.0 Dokumentanalyse

I min analyse av Trosopplæringsplanen ”Gud gir – vi deler” og de tre lokale planene velger jeg ut noen deler av planene som kan være med på å belyse helheten.

Som bakteppe for analysen vil jeg ta med de dokumentene som jeg har brukt tidligere i oppgaven; NOU 2000:26, Stortingsmelding nr. 7 (2002-2003) og Innstilling til Stortinget 200 (2002-2003). I tillegg vil jeg vise til evalueringer av forsøksfasen, Sluttrapporten til styringsgruppa (2008) ”når tro deles” og KIFO sin rapport 2012:3.

4.1 I hvor stor grad har Den nasjonale trosopplæringsplanen intensjon om å fungere styrende?

I kapittel 4.1.1 vil jeg se på den nasjonale planes kriterier til innhold og verktøy, nasjonale tiltak med styrt tematikk og rammefaktorer. Jeg henter eksempler både fra *den nasjonale* og *de lokale* planene. Jeg vil ta med tematikken videre i drøftingsdelen for å se den i forhold til teorien.

Innhold

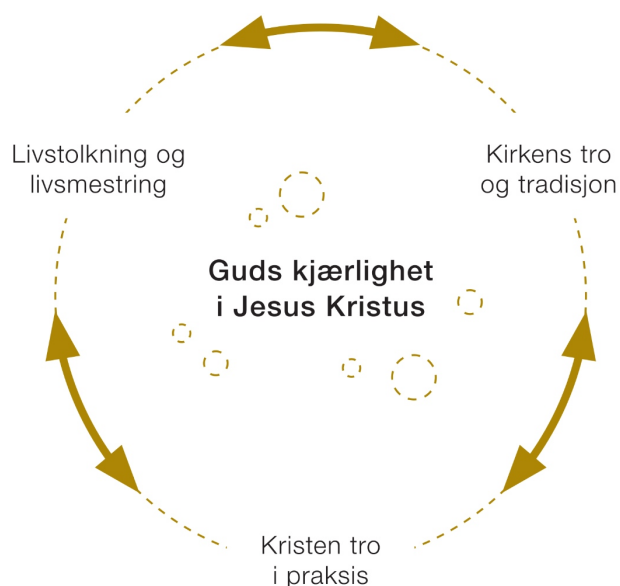
Den nasjonale planen for trosopplæring har noen formelle kriterier som de lokale menighetene må forholde seg til når de utarbeider sine lokale læreplandokumenter. Den er en kombinasjon av en rammeplan, et ressursdokument og et redskap for utarbeiding av lokale planer. Designet med inndelingen i ulike kapittel understreker denne funksjonen. Kapittel tre til fem gir konkrete føringer for trosopplæringens innhold og oppbygging. Kapittel seks angir seks sentrale dimensjoner som skal reflekteres i den lokale planen. Livslang læring står sentralt i Den nasjonale planens

intensjoner. Den nasjonale planen sier at trosopplæringen må knyttes til barn og unges livserfaring og livstolkning.

”Opplæringen må bære preg av totalformidling, der kunnskap og opplevelser i menighet og hjem gir læring i og av fellesskapet” (Kirkerådet 2010:5).

Det viser til et praksisfellesskap der relasjonen mellom hjem og menighet spiller en viktig rolle. Hvordan følges dette opp i den nasjonale planens forslag om tilrettelegging? I møtet mellom barn og unge der de er, og kirkens tro og tradisjoner er barn og unge med på å fornye kirkens tradisjoner.

”En systematisk og sammenhengende trosopplæring innebærer en kontinuerlig utviklings- og læringsprosess som preges av troens sentrum” (Kirkerådet 2010:13).

(Kirkerådet 2010:15)

Trosopplæringen har obligatoriske hovedtemaer som vises i modellen over. Disse står i en vekselvirking i forhold til hverandre der alle har det samme midtpunkt. I forlengelsen av denne modellen er det forslag til konkrete undertema og bibeltekster,

eller kjernetekster til hovedtemaene. Aspektene i denne modellen skal ifølge planen utgjøre helheten i trosopplæringen. En systematisk og sammenhengende trosopplæring betraktes som en kontinuerlig prosess der en knytter ny kunnskap til tidligere kunnskap. Til sammen blir dette fornyet kunnskap.

”Dette innebærer at barn og unge i trosopplæringen skal møte de mest sentrale elementer i troen ut fra ulike innfallsvinkler avhengig av sammenheng og alder” (Kirkerådet 2010:14).

Livstolkning og *livsmestring* beskrives som å knytte trosopplæringen til barn og unges livssituasjon, og til å utruste de til å se og forstå seg selv i forhold til menneskene og verden rundt seg. Det skal være en hjelp til å mestre livet i ulike situasjoner. Kristen tro og tradisjon kan vise hvordan nettopp livsritualer og kristen kultur og tradisjon har gitt mennesker redskaper som de kan bruke i sin *livstolkning* og *livsmestring*. Kristen tro i praksis krever deltagelse i et kristent fellesskap. Dette er nødvendig for at praksisen skal finne sted (Kirkerådet 2010:16). Dette tar jeg med meg inn i drøftingsdelen når jeg ser på hvordan de tre lokalmenighetene har vektlagt dette kravet, og i hvilken grad trosopplæringen preges av deltagelse og tilhørighet.

I tillegg til føringer for planens organisatoriske gjennomføring er *innholdet i planen*, og *planens utvalg av troens kjernestoff* noe som etterspørres ved godkjenning av en lokal plan. For å sikre dette har den nasjonale planen tatt med kjernetekster, og en styring av hva de obligatoriske hovedtemaene kan ha av troslære (Kirkerådet 2010:16-17).

Organisering

Den nasjonale trosopplæringsplanen viser gjennom sitt innhold og sine kjernetekster at det skal foregå samlinger der barn og unge får kjennskap til den kristne tros innhold og bibeltekster. De skal reflektere rundt dette, kjenne til kirkens tro og tradisjon, og kunne relaterer det til sin egen livssituasjon. Samtidig er det et krav at trosopplæringen skal være noe annet enn den undervisningen og undervisningsformen som foregår på en skole. Det skal være et møtepunkt med den lokale menigheten, det skal være deltagelse i et kristent fellesskap, og det skal ha en praktisk opplevelsesdimensjon. Den skal også bygge videre på tidligere kunnskap og kjennskap til innhold og form. En måte de lokale menighetene løser dette på er å legge trosopplæringen tett opp til gudstjenester. Et eksempel fra ”plan for universell

utforming” er at trosopplæringen vektlegger kjennskap til og deltagelse i gudstjenesten som et bærende element (Plan for universell utforming). Videre sier planen at kirkerommet er et rom for undervisning der deltagerne øver på å møtes og øver på samhandling. Gudstjenesten har også en sentral plass i trosopplæringen i ”plan for folkekirken”. Planen er organisert i forhold til gudstjenestene med det formål at

”alle punkttiltak skal ha tilknytning til menighetens gudstjenesteliv, enten i form av deltakelse i en eller flere gudstjenester, eller ved at gudstjenestelige elementer inngår i samværene (Plan for folkekirken)”.

Å knytte trosopplæringstiltakene til gudstjenestene er en føring som vi finner i Den nasjonale planen i kapittel seks, sentrale dimensjoner.

”Denne planen anbefaler at ethvert tiltak i trosopplæringen skal ha tilknytning til menighetens gudstjenesteliv, enten i form av deltakelse i en gudstjeneste, eller ved at gudstjenestelige elementer inngår i undervisningssamværene (Kirkerådet 2010:29).

Det viser en nasjonal styring av hvordan de ulike tiltakene skal organiseres. Det sterke ønske om at gudstjenesten skal være hovedsamlingen i menighetens virksomhet fremmes ved at alle tiltakene knyttes opp mot den. Dette kommer jeg tilbake til jeg i drøftingsdelen da denne styringen påvirker læringssynet i læreplanen.

Ansvarlig for trosopplæringen i menigheten

Kravet til et helhetlig ansvar for trosopplæringen understreker at selve planprosessen med å utvikle lokale planer bør være involverende. Både menighetsråd, fellelråd, ansatte og frivillige bør samarbeide om planen. Det legges opp til et tverrfaglig samarbeid som skal styrke eierskap både i forhold til planen og prosessen. Det vektlegges også at en naturlig del av planarbeidet er å ta utgangspunkt i allerede innarbeidede breddetiltak. Planarbeidet bør bygge videre på det som allerede er forankret lokalt. Den nasjonale planen begrunner også hvorfor kartlegging av både lokalmiljø og menighet er viktig. Dialogen med andre aktører som har barn- og unge som målgrupper er viktig. Menighetene har også tilgang til et kartleggingsverktøy (Kirkerådet 2010: s. 41).

Det digitale planverktøyet som er utviklet for menighetens arbeid med lokal plan skal benyttes i arbeidet med planen, ved veiledning og når planen skal godkjennes. Dette kravet begrunnes i at det er et tjenlig redskap for menighetene når de skal dele og rapportere erfaringer. Jeg leser ut av Den nasjonale planen at det er tenkt som et redskap for kommunikasjon i samarbeid med samarbeidspartnere som hjemmene og de ulike interessegruppene.

I rapporten 2012:3 fra Kirkeforskning, er det en beskrivelse av hva som kreves for at en lokal plan skal kunne godkjennes. Her beskrives hvilke krav som stilles både til målsetning, organisering, rammer, ansvar og sentrale dimensjoner. De enkelte tiltakene skal inngå i menighetens helhetlige og systematiske opplæring. Gjennom det elektroniske planverktøyet blir det sikret en viss standardisering. I ”Gud gir – vi deler” er punktet om ”systematisk og sammenhengende” utdypet som samvirke mellom trosopplæringens breddetiltak, menighetens gudstjenesteliv, barne- og ungdomsarbeid og formidlingen og trosutøvelsen i hjemmene.

Krav til realisme i Den nasjonale planen går på om breddeperspektivet er ivarettatt slik at det faktisk utgjør et reelt tilbud til alle døpte. Dette kan tolkes dit hen at en må sette ambisjonene i forhold til muligheten man har til å gjennomføring (KIFO 2012:3). Jeg vil vise til hvilke tanker om gjennomføring av egen plan som ” Plan for folkekirken” presentere.

”For å klare å gjennomføre plan for trosopplæring er det helt avgjørende at vi har mange frivillige medarbeidere med på laget” (Plan for folkekirken).

De beskriver videre at de har et stort arbeid for barn og unge. Men for å tilfredsstille de krav som ligger i Nasjonal plan for trosopplæring må de øke aktivitetsnivået, og tilby mer enn de hadde før innføring av trosopplæringsplanen. Med tanke på et økt behov for frivillige ledere leser jeg i planen at de har ett trosopplæringstiltak som har som et av sine mål å utruste ledere, og utfordre til medarbeiderskap. Dette trosopplæringstiltaket settes på vent på grunn av manglende ressurser. Det er et paradoks at menigheten ikke prioriterer et tiltak som har som målsetning å utfordre til medarbeiderskap. Grunnen til dette kan ses i sammenheng med Den nasjonale planens detaljerte beskrivelse av hva det som skal undervises i.

4.2 I hvor stor grad legger Den nasjonale planen og verktøyet til rette for lokal styring?

Lokalt planarbeid.

Som et bakteppe vil jeg sitere NOU 2000:26 som utdyper hva kirkelig fellesskap er tenkt å være, og som gjelder hver lokale menighet, ikke kirken som organisasjon.

“Kirke handler om fellesskap av mennesker på dåpens og troens grunn. Dette fellesskap trer synlig fram først og fremst i den lokale menighet, gjennom gudstjenester og andre samværsformer. I dåpsopplæringen utgjør dette fellesskapet et helt nødvendig læringsmiljø. Her “skjer“ det læring, uavhengig av om det fra kirkens side er lagt til rette for læring eller ikke. I dette perspektiv blir dåpsopplæring noe langt mer enn formidling av kunnskap. Selve læringsfellesskapet er en del av opplæringen. Derfor blir det avgjørende å skape et godt miljø rundt undervisningen og legge til rette for en sosialisering som fremmer kirkens egen målsetting med sin undervisning. Barn og unge må få erfaring med et religiøst liv, et fellesskap og troverdige bærere av kristen tro“ (NOU 2000:26 s. 56).

Læringsprosessen som gjelder å planlegge og evaluere den lokale trosopplæringen skal også skje i et lokalt fellesskap. Den nasjonale planen trekker frem viktigheten av hvordan en planlegger organisering av den lokale trosopplæringen. En bevissthet om hvilke andre tilbud som finnes i lokalmiljøet kan være avgjørende for om en lykkes med å treffe målgruppen med kirkens tilbud. Planen skriver at det er tjenlig å kartlegge om det er ”ledige” tider som trosopplæringen kan fylle (Kirkerådet 2010 s. 37. Dette vil kreve en kartlegging for den lokale menighet der de er i kontakt med både skole, lokale idrettslag, korps og andre aktører som har tilbud til samme aldersgruppe.

Medvirkning er også et viktig punkt i denne sammenheng. Den nasjonale planen krever at barn og unge skal ha en reell medvirkning i arbeidet med den lokale menighetens trosopplæringsplan. Dette gjelder både planarbeid, gjennomføring og evaluering av planen. Dess større vekt menigheten legger på medvirkning fra barn og unge, og de lokale representanter ansvarlige for barn og unge i sin menighet, jo større muligheter har menigheten til delta i en lokal styring (kirkerådet 2010 s.38).

Eierskapet til planen kan planlegges gjennom at mange er involvert i planarbeidet. Den nasjonale planen legger opp til at et bredt eierskap som dannes gjennom samarbeid mellom menighetsråd, ansatte, frivillige medarbeidere og frivillige organisasjoner.

Den lokale trosopplæringen skal fungere som et styringsinstrument for videre utvikling av trosopplæring i menigheten. Videre skal planen være et aktivt redskap til læring gjennom praksis. I evalueringsarbeidet oppfordres det også til å involvere representanter fra målgruppen, barn, unge og foreldre for å dele erfaringer. En årlig gjennomgang av planen for å korrigere trosopplæringen i forhold til planens målsetninger er også en sterk anbefaling i Den nasjonale planen.

I mine analyser finner jeg følgende med tanke på lokal styring i mitt utvalg av lokale planer. I de lokale planene jeg bruker har alle etablert ansvaret for virksomheten i menigheten hos menighetsrådet. De skal godta, revidere og sette seg inn i planen. På mandat fra menighetsrådet har trosopplæringsutvalget ansvaret for å utarbeide den lokale planen, følge den opp og evaluere den. I ”Plan for unge familier” beskrives trosutvalgets sammensetning slik:

”Det skal gjenspeile den brede satsningen på trosopplæring gjennom representanter fra barne- og ungdomsenheter, frivillige medarbeidere, ansatte og menighetsråd (Plan for unge familier).

Den strukturelle tilretteleggingen i denne menigheten gir en mulighet til tverrfaglig samarbeid i gjennomføring av den lokale trosopplæringsplanen. Ulike faggrupper får delta i prosessen.

Målformulering i lokale planer.

Den nasjonale planen har målformuleringer for en systematisk og sammenhengende trosopplæring for aldersgruppen 0-18. Planen har også målformuleringer som strekker seg utover dette ved å bruke begrepet *livslang læring* (Kirkerådet 2010 s. 5). I tillegg har planen et eget kapittel som heter ”sentrale dimensjoner i en helhetlig trosopplæring”. Dette kapitlet stiller spørsmål til hvert underpunkt som kan være til hjelp å formulere målsetninger. Jeg viser til KIFO sine funn i sin gjennomgang av lokale planer og deres målformuleringer.

” En gjennomgående utfordring er formulering av mål, både hovedmål for menighetens trosopplæring, men kanskje særlig mål for de ulike tiltakene. Ifølge flere rådgivere strever menighetene med å formulere dette konkret, realistisk og med forankring i det lokale og i egen menighet” (KIFO 2012:3 s. 36)

Jeg vil gi noen eksempler fra de tre lokale planene for å vise hvordan de formulerer noen av sine mål ved tiltaket *fireårsboka*. Først ser jeg på ”Plan for unge familier”. Ved å sammenligne målet for tiltaket *fireårsboka* med den videre beskrivelsen, er selve målsetningen for tiltaket vid. Planen har veldig konkrete punkter for gjennomføring av tiltaket både når det gjelder livstolkning og livsmestring, kirkens tro og tradisjon og kristen tro i praksis.

”Livstolkning og livsmestring: Vi vil fremme barnas opplevelse av egenverd ved å se hvert enkelt barn i øynene, gi dem hånden og si deres navn” (Plan for unge familier).

Arbeidsmåtene planen bruker viser en konkret tanke om organiseringen. De har som mål at barna og foreldrene skal få møte andre i samme livssituasjon, ha mulighet til å delta på sanger de har mulighet til å forberede seg på, og bli møtt personlig på samlingen. Jeg leser ut av denne samlingen at helheten i arrangementet har et *lokalt eierskap*, og at de har en *lokal tradisjon* for en helhetlig gjennomføring. Det er et tverrfaglig prosjekt der frivillige også er engasjert. Hvis jeg ikke leser målet de selv skriver, men prøver å lese hva de konkret ønsker med denne samlingen så er det at den skal være en *døråpner* som gir fireåringen med familie lyst til å være deltager i kirken som de tilhører. Tilretteleggingen tilsier en forberedelse som krever planlegging, koordinering og økonomiske ressurser.

For aldersgruppen 0-5 år har Den nasjonale planen som fokus å bygge kontakt og samvirke med hjemmet. I tillegg er det viktig å skape fellesskap for barn og familier i menigheten og lokalmiljøet. Å utvikle gudstjenester barn/familier opplever seg hjemme i og styrke tilhørigheten til kirken er også viktig (Kirkerådet 2010 s. 19).

Vedleggene for Den nasjonale planen har som mål for tiltaket for 4 åringer at de skal oppleve kirken som et spennende hus, og at Jesus er barnas venn. I livstolkning og livsmestring er det formulert refleksjoner over vennskap. Jeg vil påstå at målsetningen

i vedleggene til Trosopplæringsplanen også med fordel kunne hatt en mer konkret formulering hvis det er et ønske at de lokale planene skal ha konkrete og målbare mål.

”Plan for folkekirken” har mer konkrete formuleringer i sin målsetning av samlingene rundt fireårsalderen. Målet er å hjelpe fireåringene og foreldrene til å bli kjent med den treenige Gud, og med den lokale kirken. De setter også som mål å invitere til menighetens aktiviteter. Dette er målsetninger som settes lokalt, på bakgrunn av Den nasjonale Trosopplæringsplanen, men likevel med en mer konkret formulering enn i Trosopplæringsplanens vedlegg ”forslag til plan”.

I ”Plan for universell utforming” er det brukt samme målformuleringer som Trosopplæringsplanen bruker i sine forslag til planer. Når det gjelder *livstolkning* og *livsmestring* har de egne formuleringer som er krevende for leseren å skjønne betydningene av. I tillegg skal tiltaket fremme tilhørighet, gjennom å kjenne kirken som et ”kan-rom”. Dette uttrykket er ikke forklart i den lokale planen, og det krever en kjennskap til hva menigheten har tenkt for å ha mulighet til å legge til rette for dette. Under kapitlet ”grunnlag og særpreg” bruker de begrepet ”kan-rom” og ”må-rom” når de beskriver at de vektlegger kjennskap til og deltagelse i gudstjenesten. Der sier de blant annet at kirkerommet er et rom for undervisning og at dette rommet er et ”kan-rom” og ikke et ”må-rom”. Jeg kan ikke se noen lokale forankring i dette tiltaket i den lokale planen. Jeg kan heller ikke eller finne spesifiseringer der menigheten har en spesiell rolle i dette tiltaket. Hvordan dette tiltaket legges opp er nøkternt fremstilt. Det er bare de ytre rammene som tegnes opp.

Planen presenterer et språk som varierer mellom å være formelt, og å ha et mer muntlig preg. I den generelle delen har de valgt å ta med mange direkte sitater fra Den nasjonale planen, og legge inn egne formuleringer som ligner på formuleringer i Den nasjonale planen. Jeg vil nevne noen av planens formuleringer under punktet ”sentrale dimensjoner i en systematisk trosopplæring”.

”Barn og unge er fullverdige medlemmer i menigheten. Dette må også komme til uttrykk i gudstjenestefelleskapet” (Plan for universell utforming).

Formuleringer som dette viser et direkte språk som preger de delene av planen som de formulerer lokalt. En annen formulering står under temaet ”oppfølging av frivillige medarbeidere”.

”Det bør gjøres et løft for å systematisere arbeidet med frivillighet i menigheten” (Plan for universell utforming).

I Den nasjonale planen heter dette punktet ”frivillig medarbeiderskap” (Kirkerådet 2010 s.33). Plan for ung menighet kaller dette punktet for ”oppfølging av frivillige medarbeidere”. Andre formuleringer under denne overskriften er mer generelle som for eksempel

”Alle trosopplæringstiltak i ... menighet skal være åpne og tilgjengelig for alle uansett funksjonsnivå. Det er menighetens ansvar i samarbeid med hjemmet å tilrettelegge slik at dette muliggjøres” (Plan for universell utforming).

Dette er hentet direkte fra Den nasjonale planen og språket er av en mer formell karakter.

Jeg vil nå presentere noen av målsetningene for aktivitetene i ”Plan for unge familier”.

Dåp og dåpssamtale.

”I samtalen og ved dåp vil vi etablere og/eller styrke barnets og foreldrenes/unges tilhørighet til sin lokale kirke. Informasjon om menighetens trosopplæring. Mulighet til å drøfte spørsmål rundt tro og tvil” (Plan for unge familier).

I kapitlet ”sentrale dimensjoner i en systematisk trosopplæring” beskrives familien og hjemmet som de grunnleggende aktørene for barn og unges oppvekst og utvikling. Møtepunktene med familiene blir beskrevet som den arenaen hjemmet og familien skal få informasjon om trosopplæringen. Konkret skal dette skje ved at foreldre og barn lærer noe sammen, at de mottar materiell til bruk i hjemmet, og får tilbud om arrangementer. Denne informasjonen er en del av målsetningen de setter rundt dåpsfasen. Det er en klar linje fra målet med dåpssamtalen til innholdet og

arbeidsmåter rundt dette. I tillegg brukes kommentarfeltet til å nevne barn og unges medvirkning i dåpsgudstjenesten og foreldrenes ansvar som trosformidlere. Gjennom å gi materiell i form av en bok vil menigheten formidle hjelpemiddel til hjemmet som en støtte til foreldrene (Plan for unge familier).

Lys våken

I Plan for unge familier har de følgende målsetning for trosopplæringstiltaket *Lys våken*:

”La 11-åringene få oppleve: En kirke som har rom for alle – hele døgnet, hele livet!

La foreldrene få oppleve: En kirke som deler tradisjoner og verdier – hele døgnet, hele livet

La menigheten få oppleve: Fellesskap som gir glede og energi

La omverdenen få oppleve: En nyskapende kirke som gir omsorg og har plass til alle” (Plan for unge familier).

Trosopplæringsplanen oppfordrer i kapittel sju om lokalt planarbeid, at en lokal profil kan fremmes med at en former trosopplæringen rundt en bærende ide på bakgrunn av lokale særpreg og tradisjoner. Under det samme punktet fremmer Den nasjonale planen at lokale særpreg, kultur og temaer ikke må stå i veien for det innholdsmessige i trosopplæringen.

”Fascinasjonen over en bærende ide i planarbeidet må likevel ikke føre til en ensidig trosopplæring som mangler den innholdsmessige bredde som troen, kirken og livet har” (Kirkerådet 2010: 37).

Denne presiseringen kan ha bakgrunn i en forutgående diskusjon om hvilken frihet hver menighet har når det gjelder å skape sin lokale profil. Det kan virke som ønsket om lokal profil skal være der i form av bilder, eksempler fra hverdagen og den konteksten planen opererer i, ikke som en reell profil. ”Plan for universell utforming” har i sitt første kapittel en inndeling av mål for hva en menighet skal være. Videre mål om hva de vil at det enkelte mennesket skal oppleve når de kommer til kirkens trosopplæring. Innledningsvis presiserer planen et mål om å fokusere på den enkelte, og at alle arrangement skal være universelt utformet. Planen har et særpreg rundt konkretisering av universell utforming som jeg ikke finner i de andre planene. Jeg finner det heller ikke i vedleggene i Den nasjonale planen. Første gang vi møter uttrykket er i hovedmålet, ”... alle døypte etter sin føresetnad...” (plan for universell utforming). I hovedmålet står det også at i tilbudet om ”livshjelp” skal personer med behov for spesiell tilrettelegging vektlegges. Planen beskriver at alle har rett til å få

oppgaver tilpasset sine fysiske og intellektuelle evner. I samme underpunkt garanterer kirken at de vil ha en fast assistent som skal ivareta denne målsettingen og gi nødvendig oppfølging og hjelp.

4.3 Hvordan forstås ideen fra Den nasjonale planen om at lokale planer skal være et redskap til læring for de som arbeider etter den?

Den nasjonale planen setter krav til at en fornyet trosopplæring må reflektere over praksis på en måte som skaper læring. Som et redskap for å nå dette målet gis det tilgang til verktøy for refleksjon og erfaringsdeling. I tillegg er det utarbeidet et evalueringsverktøy som heter ”Stadig bedre”

(<http://www.ressursbanken.no/ressurser/stadig-bedre/>).

I de lokale trosopplæringsplanene finner jeg at planen skal revideres og evalueres jevnlig. Det er ikke utdypet hvilke verktøy de bruker, og hvem som deltar i evalueringsprosessen. Det er det sittende menighetsrådet som skal påse at planen blir revidert. Innledningsvis viste jeg til Holmquist sin omtale av Den nasjonale læreplanen som et artefakt. På den bakgrunn har jeg sett etter hvordan den enkelte menighets lokale plan bruker planen som et redskap for læring. Ingen av de tre lokale planene har omtalt planene som et redskap til utvikling og læring. Derfor bruker jeg prosessdokumentene til å undersøke bevisstheten rundt planen som læringsredskap. Dette vil jeg behandle i drøftingsdelen.

Når jeg leser KIFO rapporten om planen som et dokument for læring, viser de til at selve godkjenningprosessen fungerer som læring både på bispedømmekontorene og rundt i menighetene. Mange menigheter får ikke godkjent sin plan når den sendes til bispekontoret, men blir bedt å gjøre endringer. En del menigheter blir overrasket over denne tilbakemeldingen. Den læringsprosessen som da skjer kan oppleves som mer konstruktiv dersom menigheten leverer sin ferdige plan som et førsteutkast for i neste omgang å gå gjennom de endringer og merknader som påvises for før de får den endelige godkjenningen (KIFO rapport 2012:3 s. 36). KIFO konkluderer også med at forståelsen av læring gjennom forsøk og gjennomføring av tiltak som en måte å lære på ikke er tilstrekkelig utviklet. Med dette funnet ønsker de å forankre en forståelse av forholdet mellom praksis, læring og planutvikling for å arbeide systematisk med revideringsarbeidet i menighetene (KIFO 2012:3 s.36)

KIFO finner liten grad av systematisk læring gjennom praksis. Det at menigheter inkluderer eksisterende tiltak i sin trosopplæring ser de mer som et tids- og ressursbesparende valg enn nødvendigvis en systematisk bearbeiding av de erfaringer en har med tiltakene (KIFO 2012:3 s. 51). De konkluderer videre med at utvikling og læring i reformen i forsøksfasen har fått større nedslag i den nasjonale trosopplæringsplanen enn i de lokale planene. Mine funn vil jeg presentere i drøftingskapitlet siden de bygger på mitt prosessdokument.

Ifølge Styringsgruppa valgt av kirkerådet er læring som en kontinuerlig prosess en stor utfordring. For å ha et systematisk arbeid når planen er i drift kreves et verktøy som bygger på en forståelse av at læring skjer i en kontinuerlig prosess. I den forutgående prosessen, før menigheten fikk godkjent sin lokale plan, har man stimulert til en fagutvikling gjennom søknadsrunder og erfaringsdeling. Denne fagutviklingen må fortsatt stimuleres for at det skal foregå gode planprosesser etter godkjenning. (Sluttrapport ”Når tro deles” del 4).

“En trosopplæring for en ny tid må alltid være i fornyelse. Den endringskompetanse og kultur for utvikling som nå er etablert i menighetene, må forsterkes og videreføres. Styringsgruppa anbefaler at det også settes av midler til fortsatt forsøksarbeid og metode- utvikling som kan gi impulser til videre fornyelse” (Sluttrapport, ”Når tro deles” del 4 s. 92).

Del 3 Drøfting og konklusjon

5.0 Drøfting

I drøftingsdelen vil jeg gå tilbake til problemstillingene for å se analysen av Den nasjonale planen og de lokale planene i forhold til teorigrunnlaget jeg har brukt i kapittel to. Tidligere i oppgaven har jeg nevnt prosessdokumentene som består av fire oppfølgingsspørsmål til de menighetene jeg har brukt i oppgaven. Spørsmålene er tilgjengelige som vedlegg (se vedlegg 1), og jeg starter drøftingskapitlet med å presentere data fra disse spørsmålene.

Når jeg leser de lokale planene og bruker prosessdokumentene har jeg to innganger til innsyn i det lokale læreplanarbeidet. Dette er et begrenset innsyn. Gjennom intervju av de som har utarbeidet planen, og med de som arbeider etter den ville jeg hatt et større grunnlag for å trekke konklusjoner utfra mine problemstillinger. Jeg har en teoretisk tilnærming til planene, og min analyse og mine tolkninger begrenses av det.

5.1 Presentasjon av data fra prosessdokumentene

“Plan for unge familier”

Jeg har fått opplysninger fra kateketen i menigheten om planens tilblivelsesprosess. Trosopplæringsleder har skrevet planen i tett samarbeid med trosopplæringsutvalget bestående av prest, kateket og frivillige medarbeidere. I tillegg har diakon og organist deltatt med å skrive på sine fagfelt i planen. Ved hjelp av kirkelig statistikk, en enkel sosiologisk analyse og mentors spørsmål har de gjort et forsøk på å kartlegge menigheten. Menighetsrådets virksomhetsplan har også blitt brukt som et redskap i tilblivingsprosessen. Barn og unge har vært representert i prosessen av deres foreldre, og ungdommer i Ten-Sing. På menighetens lederkurs for ungdom har deltagerne blitt utfordret til å komme med innspill til den lokale trosopplæringsplanen.

“Plan for folkekirken”

Det er trosopplæreren som har skrevet planen. De som har deltatt i prosessen både med ideer og forslag til endringer undervegs er prest, kateket, organister, stab for øvrig og menighetsrådsmedlemmer. Trosopplæringsutvalget har gjort et bevisst valg i forhold til at å møte den geografiske tilpasningen og utfordringene med å ha menigheten spredd med mange forsamlingslokaler. De har hatt med pedagoger på

barne- og ungdomstrinnet samt på videregående skole. I tillegg har de tatt hensyn til hvilke ulike geografiske tilknytninger ressurspersonene har i bygda. Andre yrkesgrupper som har deltatt i utvalget er en fra næringslivet og en kunstkurator. De har hatt en ungdomsrepresentant med tidlig i prosessen, men har ikke erstattet denne ved flytting. Det har vært foreldre og pedagoger som har ivaretatt barn og unges interesser. Med tanke på revisjon ønsker menigheten å bruke barn og unge som er aktive i aktivitetene som høringsgruppe.

”Plan for universell utforming”

Kateketen i menigheten har informert meg om at menighetens prosjekt i forkant av å utarbeide trosopplæringsplanen hadde et hovedfokus på å legge til rette for undervisning for barn og unge med spesielle behov. Det ble lagt grunnlag for å tilrettelegge for tilpasset opplæring. I tilblivelsesprosessen var det først en gruppe foreldre, rektorer og barnehagestyrere som arbeidet med den lokale trosopplæringsplanen. Menighetens eget undervisningsutvalg overtok etter hvert arbeidet med å skrive planen. I menighetens kartleggingsarbeid har de hatt kontakt med skoler og barnehager med tanke på barn med spesielle behov. De er også opptatt av å ha en god informasjonsflyt mellom kirke og idrettslag for å prøve å unngå kollisjoner på tidspunkt for arrangementene. Kateketen poengterer også at etter at trosopplæringsplanen ble satt ut i livet har det blitt en ”ny menighet”. Det er mange flere inno m kirken på gudstjenestene når trosopplæringen inviterer ulike aldersgrupper til å delta. Det betyr at det ikke lenger er en synlig fast kjerne som er på gudstjenestene. Når det gjelder revidering av den lokale planen er dette en mer eller mindre kontinuerlig prosess. Det er i hovedsak arbeidsmetodene som endres. Innholdet i form av bibeltekster er ikke endret. Barn og unges medvirkning til planen har vært representert gjennom foreldre og pedagogisk personale.

5.2 Drøfting av problemstillingene i lys av teorigrunnlaget i oppgaven og opp mot analysen

5.2.1 I hvor stor grad har Den nasjonale planen intensjon om å fungere styrende?

Intensjon om deltagelse i fellesskapet

Den nasjonale trosopplæringsplanen har en intensjon om at den lokale planen skal legge til rette for deltagelse i fellesskapet i den menigheten en tilhører. Det er en intensjon eller et krav som kan innfris i alle lokalmenigheter, uavhengig av hvilke samlinger og trosopplæringsaktiviteter de legger opp til. I vårt landstrakte land der blant annet faktorer som kultur, geografi og tradisjon er med på å danne rammene rundt den lokale kirken er det likevel mye som kan forsvares av de *valg* den lokale kirken gjør i sin trosopplæring.

Det første *valget* gjøres av foreldrene som *velger* ”å melde seg på” kirken i form av å døpe barnet sitt. Trosopplæringsplanen krever at menigheten tar kontakt med foreldre og foresatte for barnet som skal døpes, og at dette barnet får tilbud om å delta i den lokale kirkens fellesskap. Trosopplæringsplanen sier også at foreldrene har hovedansvaret for å følge opp det løftet som de gir i dåpen. Kravet planen stiller til menigheten er at de skal være *en støttespiller* som legger til rette for at barnet og barnets familie skal få et tilbud om opplæring, og et tilbud om å være deltagende i et kristent fellesskap. Menighetene i Den norske kirke har allerede et eksisterende trosopplæringsarbeid, eller et dåpsopplæringstilbud, og det oppfordres til *å bruke dette* som et *grunnlag* i arbeidet med å systematiske lage sin lokale opplæringsplan.

Ut fra den teorien jeg bygger denne oppgaven på er det naturlig å trekke inn *situert læring*. Læringen som skjer i et fellesskapet vil være preget av deltagerne. Læringen kan være både tilsiktet og utilsiktet. Læringen kan også føre til at det skjer endring i læringsfellesskapet. Ved at deltagerne (som er barn, unge, voksne, ledere, ansatte og frivillige ledere) lærer i *fellesskap*, kan dette også føre til endringer i innholdet. Og det kan føre til at læringen er i bevegelse. Det Lave og Wenger kaller ”situated learning” kjenner en igjen av at læringen avhenger av praksisfellesskapet. Ved å være deltager lærer praksisfellesskapet sammen, og kunnskapen oppstår og lokaliseres til praksisfellesskapets aktivitet. I et slikt praksisfellesskap vil kunnskapen i stor grad

finnes i de artefaktene som blir brukt, og fellesskapets forståelse og tolkning av artefaktene (Afdal 2013 s. 174-175). Å se på læring som situert kan komme i konflikt med et mer *tradisjonelt syn* som går ut på at det er et læringsinnhold som skal formidles videre. Trosopplæringens innhold og oppbygging legger i Den nasjonale planen konkrete føringer for i kapittel tre til fem (Kirkerådet 2010 s. 13-25).

Intensjon om en systematisk og sammenhengende trosopplæring

Jeg har tidligere vist til Den nasjonale planens styring av innhold og oppbygging av lokale trosopplæringsplaner. Begrepene systematisk og sammenhengende trenger å defineres i den enkelte plan. Jeg vil trekke inn hovedforskjellen mellom skolens læreplan og kirkens læreplan. Skolen har et oppmøte, og følger elever gjennom et utdanningsløp. Kirken har barn og unge som skal ha et tilbud om opplæring der det er mer eller mindre tilfeldig hvilke samlinger de deltar på, med unntak av konfirmasjonsundervisning. Denne virkelighet er viktig å være bevisst på når en legger opp til trosopplæringstiltak. Den lokale planen må tilstrebe at hvert tiltak har en helhet som passer inn i en større sammenheng, samtidig som den gir mening i seg selv. På denne bakgrunn kritiserer jeg KIFO sine kommentarer til et av deres funn i evalueringsarbeidet av lokale trosopplæringsplaner. Det at menigheter inkluderer eksisterende tiltak i sin trosopplæring ser KIFO på som et mer tids- og ressursbesparende valg enn nødvendigvis en systematisk bearbeiding av de erfaringer en har med tiltakene. De konkluderer videre med at utvikling og læring i reformen i forsøksfasen har fått større nedslag i den nasjonale trosopplæringsplanen enn i de lokale menighetenes egen læring gjennom sine forsøk og erfaringer.

Jeg vil på bakgrunn av det jeg leser om utredningsfasene i forkant av trosopplæringsreformen og Den nasjonale trosopplæringsplanen sin vektlegging av å bygge ut det eksisterende trosopplæringsarbeidet lokalt, understreke at det er viktig å inkludere det eksisterende arbeidet. For at de enkelte menighetene skal ha mulighet til å prøve ut sine eksisterende tiltak i en systematisk plan må de ha mulighet til å prøve dette ut, for deretter å bruke redskaper der de evaluerer disse tiltakene. Jeg vil eksemplifisere dette gjennom funn som jeg har gjort i mitt materiale. Et av mine funn i ”Plan for folkekirken” viser at evalueringsfasen i de lokale menighetene gjerne skjer

på et senere tidspunkt i de lokale planene enn i Den nasjonale planen. Menighetene må ha tid til å prøve ut hele planen for å ha mulighet til å ”lære gjennom praksis”.

”Plan for folkekirken” startet opp med sine breddetiltak i 2009, og har en fremdriftsplan om full innføring av breddetiltak i 2018. Den systematiske opptrappingen vil være en hjelp for den lokale menigheten for å se om de har de nødvendige ressursene til å gjennomføre opptrappingen. I mitt prosessdokument der jeg stiller oppfølgingsspørsmål til nåværende ansvarlige for trosopplæringen, bekreftes det at de har en årlig revidering av sin lokale plan i trosopplæringsutvalget:

Spørsmål: ”Hvilke planer har dere for revidering av planen? Hva tror dere er det viktigste i revidering av planen?”

Svar: ”Vi har fastsatt et årlig revideringsmøte i TOL-utvalget. Det viktigste vil være å se om vi realistisk har satt oss for store/små mål, og så justere deretter. Ingen er tjent med å ha en plan som man aldri kan klare å gjennomføre. Vi skal ha noe å strekke oss etter, men samtidig være realistiske. Vi må også se om tiltakene våre «treffer» målgruppa, og justere dersom det er nødvendig” (Prosessdokument).

Ett annet funn jeg vil ta med er arbeidsmåten som beskrives i arrangementer som menigheten presenterer i sin trosopplæringsplan. Det ene er et innarbeidet tiltak, utdeling av bok til fireåringer, og det andre er *Lys våken* som er prøvd ut, og tatt med som en ressurs i Trosopplæringsplanen ”Gud gir-vi deler”. Når jeg sammenligner arbeidsmåtene de brukte rundt de to tiltakene spriker de blant annet i hvordan de forholder seg til nettverket rundt det enkelte barnet. I tiltaket *fireårsbok* nevnes barn og unges medvirkning, hjemmet og familien i forhold til invitasjon og materiell i forkant, og når det gjelder hvilke bibeltekster de har valgt ut for dette tiltaket. I kommentarfeltet på fireårsbok står det at gudstjenesten forberedes tverrfaglig, og i tillegg presiseres det hvem som er hovedansvarlig for tiltaket.

På tiltaket *Lys våken* står trosopplærer som ansvarlig, og andre ansatte eller frivillige er ikke nevnt. Dette tiltaket avsluttes som en gudstjeneste der deltagerne på tiltaket er sentrale aktører, men de andre som medvirker i gudstjenesten er ikke nevnt i planen. Det tverrfaglige arbeidet og inkludering av frivillige er synlig i planen i fireårsfasen,

mens det ikke er synlig i planen på tiltaket *Lys våken*. Det jeg vil vise med dette eksemplet er at jeg leser at arbeidet rundt *fireårsboka* har de utviklet selv i menigheten, og det har vært i bruk over en lang periode. Tiltaket *Lys våken* er et tiltak som er presentert i Den nasjonale planen, og det ligger ressurser som menigheten kan ta i bruk.

I en teoretisk tilnærming til dette eksemplet vil jeg vise til de ulike tekniske nivåene som en læreplan befinner seg i. I Goodlads inndeling ligger intensjonene og bakgrunnen for en læreplan på det første nivået og kalles ideenes læreplan. Mellom dette planet og aktørene som skal bruke planen i sitt utøvende virke ligger selve dokumentet som springer ut av ideplanet. Dersom dette dokumentet inneholder kompromisser, kan stemmen fra ideplanet bli uklar, og den kan sprike i flere retninger. Jeg kan se spor av dette i de lokale planene på ulike måter. Som belegg for dette vil jeg peke på det eksemplet som jeg nettopp beskrev om sprikende arbeidsmåter som viser et sprik i planens indre oppbygging.

Et annet eksempel henter jeg i ”plan for folkekirken”. Jeg vil bruke dette sitatet og deres egen beskrivelse av prioriteringer.

”For å klare å gjennomføre plan for trosopplæring er det helt avgjørende at vi har mange frivillige medarbeidere med på laget” (Plan for folkekirken).

De beskriver at de hadde et stort arbeid for barn og unge i forkant av trosopplæringsplanen, men for å tilfredsstille de krav som ligger i Den nasjonale planen for trosopplæring må de øke aktivitetsnivået, og tilby mer enn de hadde før. Med tanke på et økt behov for frivillige ledere leser jeg i planen at de har ett trosopplæringstiltak hvor ett av tiltakets mål er å utruste ledere, og utfordre til medarbeiderskap. Dette trosopplæringstiltaket er med i planen, men det settes på vent på grunn av manglende ressurser. Det er et paradoks at menigheten ikke prioriterer et tiltak som har som målsetning å utfordre til medarbeiderskap, som da utrunder ledere, tidligere i sin innføring av trosopplæringsplanen. Grunnen til dette kan ses i sammenheng med Den nasjonale planens detaljerte beskrivelse av hva som skal undervises i, hvilket innhold trosopplæringen skal ha på bekostning av å se hvilke ressurser en trenger for å gjennomføre fornyet systematisk trosopplæring.

Menighetens prioritering i dette tilfellet leser jeg som en konsekvens av hvordan de tolker føringene i Den nasjonale planens oppbygging. Jeg leser at det formelle læreplannivået får konsekvenser, og er mer styrende for det oppfattede læreplannivået enn det ideelle læreplannivået. Det er en trinnvis kontakt mellom de ulike nivåene. Den som befinner seg på ett nivå forholder seg i hovedsak til nivået over. Det er ikke kontakt mellom det ideelle og det oppfattede læreplannivået.

Intensjon om å knytte alle trosopplæringstiltakene til gudstjenestene.

Jeg vil starte dette underpunktet med å sitere Trosopplæringsplanen:

”Denne planen anbefaler at ethvert tiltak i trosopplæringen skal ha tilknytning til menighetens gudstjenesteliv, enten i form av deltakelse i en gudstjeneste, eller ved at gudstjenestelige elementer inngår i undervisningssamværene (Kirkerådet 2010: s. 29).

Organisering av trosopplæring, og valg av rammer for opplæringen er med på å legge føringer for hvordan læringen skjer, og hvilket læringssyn som blir det gjeldene. Den lokale kirkes gudstjeneste har sine rammer gjennom blant annet liturgi, rammefaktorer, ressurser, kultur og tradisjon. Som rammefaktor nevner jeg kirkerommet som undervisningsrom, og muligheten for å tilpasset rommet etter aktiviteter. Denne anbefalingen vil være styrende for hvilket læringssyn som blir rådende i denne aktiviteten. Barnet og den unge blir deltager i et fellesskap som har en form og ramme der det å være deltager i fellesskapet er mer preget av å være tilhører enn å være en aktiv deltager. Det er rammer i dette læringsmiljøet som kan begrense graden av deltagelse der den enkelte kan være med på å prege fellesskapet.

Trosopplæringsplanen har i kapittel to *sentrale anliggender* for en fornyet trosopplæring. Et av de er at kirken er både en læringsarena og innhold i trosopplæringen. Da opptrer kirkebygget med alt sitt innhold som et *artefakt*. Her kommer også opplevelsedimensjonen inn der en lærer og opplever gjennom å delta i aktiviteten i dette spesielle rommet. Et annet anliggende er at i en fornyet trosopplæring varierer det hvem som er elev og hvem som er lærer, og her trer det sosiokulturelle læringssynet frem.

Ved å bruke gudstjenesten som ramme for trosopplæringen, og bevisst bruke liturgien i opplæringen, har kirken en mulighet til å gi en helhet til de som deltar hver gang de

er der. For den som deltar kan dette dermed settes inn i den enkeltes systematiske sammenhengende trosopplæring.

Ved å bruke kirkerommet og gudstjenesten som arena for læring, og åpne for at alle som deltar er reelle deltagere åpnes også muligheten for at læringen kan foregå i fellesskap i større grad enn det har gjort tidligere. Ved å ta i bruk artefakter i kirkerommet, liturgien og et felles begrepsapparat er det muligheter for å se et *ønsket læringssyn*. Med det viser jeg til Holmqvist sin beskrivelse av de ulike læringssynene som finner sted i Den nasjonale planen. Det *monologisk* syn som kommer frem gjennom kjernetekster og kjerneinnhold. Det *dialogiske* læringssynet som fremtrer i et ønsket lærende fellesskap og det *dialogiske* synet som fremmer ny kunnskap gjennom en *artefaktskapende* prosess (Holmqvist 2012 s. 28).

Den nasjonale planenes intensjonen om å være styrende går i hovedsak ut på å sikre en systematisk og sammenhengende trosopplæring for de dømte. De politiske dokumentene som danner grunnlag for en ny trosopplæring ønsker også å forankre trosopplæringen lokalt, og la den styres lokalt. Jeg skriver at Trosopplæringsplanen ”Gud gir – vi deler” er et dokument som har flere stemmer, flere læringssyn og kan sees på som en læreplan som har kompromisser. En flerstemmighet viser samtidig at opplæringsplanen har gått gjennom en demokratisk prosess, og en intensjon om en styrt retning kan derfor bli uklar for de som skal bruke den.

5.2.2 I hvor stor grad legger Den nasjonale planen og verktøyet til rette for lokal styring?

Intensjon om å ha rett til samme trosopplæring uansett hvor en vokser opp.

Å ha rett til lokal trosopplæring uansett hvor en vokser opp trenger ikke nødvendigvis bety at trosopplæringen trenger å ha samme aktiviteter eller samme metodiske opplegg. Hvis en sammenligner trosopplæringsplanen med læreplaner for skolen, for eksempel Læreplanverket for den 10-årige grunnskole (L-97), har den et felles lærestoff som er ment å sikre at elevene har samme innhold i undervisningen, og er med på å støtte opp under enhetsskoletanken. Den nasjonale planens utvelgning av kjernetekster kan minne om en sikring av innhold i den lokale trosopplæringen. Den store forskjellen mellom undervisningen i skole og kirke gjelder forutsigbarheten på

hvem som deltar, og muligheten for å ha en sammenhengende undervisning med tanke på innhold. Konfirmantundervisning er den undervisningssituasjonen i trosopplæringen der deltagerne forplikter seg på å delta i undervisningen. Hvordan utfordrer *situert læring* kravet om rett til samme trosopplæring uansett hvor en vokser opp?

“Dåp og dåpsopplæring hører uløselig sammen. Alle døpte har rett til dåpsopplæring. Mulighetene for dåpsopplæring må være like i hele landet, samtidig som den må tilpasses lokale forhold. Å lovfeste retten til dåpsopplæring for alle døpte i Den norske kirke er denne utredningens ambisiøse prosjekt. Det er en ambisjon som vokser fram av følgende erkjennelse: Bare den kirke som over- leverer, vil overleve” (NOU 2000:26 Innledning).

Begrepet *situert læring* vektlegger konteksten som læringen skjer i. I selve praksisfellesskapet skjer læringen gjennom deltagelse i aktiviteter (Afdal 2013 s. 174). Kjennetegn av et praksisfellesskap er at læringen avhenger av praksisfellesskapet. I et slikt praksisfellesskap vil kunnskapen i stor grad finnes i de artefaktene som blir brukt, og fellesskapets forståelse og tolkning av artefaktene. Ved at undervisningen skjer i et kirkerom kan en sikre at deltagerne møter de samme artefaktene uansett hvilken kirke en går i. En bevisst bruk av artefakter og kunnskap om den lokale kirkens symboler og utforming vil gjøre deltagerne i stand til å overføre denne kunnskapen når de møter andre kirkerom. Bevissthet om den lokale kirkens symboler kan gi et *delt repertoar* i en felles virksomhet som er to av Lave og Wenger sine tre dimensjoner ved et praksisfellesskap (Afdal 2013 s. 176). Denne gjenkjennelsen av artefakter gir også læring i en større samfunnsmessig kontekst.

“Dåpsopplæringen rommer også et dialogisk perspektiv. Foreldre, barn og unge må oppleve at de blir tatt på alvor med den livserfaring og livstolkning de har. I ekte dialog forvalter ingen alle de rette svarene. Opplevelsen av å bli sett, verdsatt og utfordret i et møte mellom likeverdige mennesker er den gode dialogens klangbunn. For å utvikle også de sider ved sin identitet som handler om religiøs tro, trenger barn og unge noen å gå sammen med, noen som bryr seg, noen som kan veilede, noen å lære av og bryne seg mot. Dialog handler om medvandring, ikke minst gjennom vanskelige livssituasjoner. Slik kan dåpens “liv i Kristus” næres, det åpne liv ”i tro og tillit” utvikles” (NOU 2000:26 s. 56).

Det dialogiske perspektivet som fremmes på det *ideologiske læreplannivået* blir møtt i de lokale planene gjennom en samtale mellom kirken og familien til den som skal

døpes. Denne dialogen kan være et springbrett for den lokale trosopplæringen. Det kan være et møtepunkt der kirken gjennom dialog får fortelle om sine målsetninger med trosopplæringen, og forklare hvilke forutsetning kirken har for å lykkes med dette. Menighetene har her et utviklings potensiale utfra slik jeg leser planene for å både la bredden av medlemmene ha en medvirkning, og være i dialog med medlemmene.

Dåpen som døråpner, også mellom kirken og den enkelte familie

Jeg vil drøfte noen av målsetningen i de lokale planene.

”Invitere og informere om dåp. Bli kjent med dåpsforeldrene og barnet som skal døpes. Bli kjent med dåpsliturgien og reflektere sammen om hva dåpen betyr og hva som skjer i dåpen. Informasjon om menighetens trosopplæring” (Plan for folkekirken).

De enkelte målsetningene blir konkretisert i underpunktene livstolkning og livsmestring. De vektlegger foreldrenes rolle som skal fortelle om barnet sitt. Foreldrene bes også dele informasjon om sin tilknytning til kirken og den kristne tro. Kirkens tro formidles gjennom dåpsbefalingen, dåpsliturgien, tekster og bønner som brukes ved dåp. Planen legger opp til informasjon om hvordan en kan delta i kristen tro i praksis, og gjennom å fortelle om ritualer med kristent innhold som familien kan praktisere i hjemmet. Som tillegg til samtalens innhold og arbeidsmåter har menigheten laget en invitasjonsbrosjyre rundt dåpen, og egen brosjyre til bruk i dåpssamtalen. Familien vil også motta en gave fra menigheten til bruk i trosopplæring i hjemmet. En målsetning er også å fortelle familien om trosopplæringen som drives i kirken. I formidlingen av menighetens trosopplæringsplan har kirken er mulighet til å skille mellom lokale opplæringsplaner i skolen, og i kirken. Kirkens mål om å tilby en systematisk og sammenhengende trosopplæring avhenger av om foreldrene velger å være en samarbeidspartner og delta i denne opplæringsplanen med sine barn. Den formelle trosopplæringsplanen kan sammenlignes med en lokal opplæringsplan for skolen, men den oppfattede læreplan er avhengig av et samarbeid og deltagelse for å finne likhetstrekk.

Verktøyet som ressurs og verktøyet som et styringsredskap

I Den nasjonale planens siste kapittel ligger verktøyet som er utarbeidet for menighetenes lokale planarbeid. Jeg vil vise et eksempel på hvordan en av mine

planer tar i bruk verktøyet og bruker det inn i sin sammenheng. Jeg vil gi min tolkning av ”Plan for folkekirken” som helhet. Planens form viser et systematisk planarbeid der de utnytter verktøyet til den nasjonale planen. Det er fyldige kommentarer til mange av tiltakene, og det ligger også vedlagt lokale ressurser til både lokalt forankrede tiltak, og nyere tiltak som *Tårnagent* og *Lys våken*. Ved å lese planen får leseren en bred presentasjon av hvert tiltak, med opplysninger om hvilke lokale ressurser de knytter til de ulike tiltakene i form av organisasjoner og barne- og ungdomsarbeid som menigheten samarbeider med. Menighetens grunnlag og særpreg med tanke på hvor medlemmene bor vises i planens organisering av tiltakene. Kirkebyggene blir brukt bevisst som en ressurs, også med tanke på innhold og organisering av tiltak. De har valgt å bruke middelalderkirken som en ressurs under tårnagenthelgen. De bruker deler av arrangementet i middelalderkirken der de kan lære om å den lokale kulturskatten. Resten av arrangement bruker de et mer moderne kirkebygg til for å gjøre seg nytte av de rammene som et slikt bygg kan gi. På det operasjonelle nivået ser denne planen ut til å være et redskap som kan brukes i gjennomføring av trosopplæringstiltak. Noen av tiltakene har i tillegg ekstra ressursdokumenter tilgjengelig. Planen har potensiale til å brukes i evaluering av trosopplæringen når det gjelder både mål, visjoner, metoder, teologi og ressurser.

Eksempel på et verktøy i planen

Det er utarbeidet nasjonale tiltak som menighetene kan bruke i sin trosopplæring. Ett eksempel på det er *Lys våken*. Dette er et tiltak for 11 åringer. Tiltaket har ressurser, tekster, aktiviteter og forslag til organisering. I tillegg er det lagt føringer til hvilket tidspunkt menigheten kan ha dette tiltaket. Fordelen for de menighetene som velger å følge det nasjonale tiltaket er at dette annonseres i media fra kirken sentralt, og de kan knytte denne informasjonen til sitt lokale arrangement. En ulempe kan være hvis et slikt nasjonalt arrangement kommer i konflikt med lokale tradisjoner.

Verktøyet som er lagt ved trosopplæringsplanen vil styre de lokale planene i en bestemt retning. I tillegg til å være en ressurs kan det være et hinder for at menigheten våger å prøve egne måter, lag en egne systematikk som deres trosopplæring passer inn i. Jeg tror det tverrfaglige miljøet som sammen skal skrive en plan velger å sikre seg med å bruke det vedlagte ressursmaterialet fordi de kjenner på en usikkerhet på egen kompetanse i planarbeid. Det viktigste med en plan er at den er realistisk, i

virksomhet, dynamisk og laget i forhold til det landskapet den skal virke i. Som en stor inspirasjonskilde og øyeåpner beskriver Norma Cook hvilke kvaliteter en får ved å se inn i det lokalmiljøet en jobber i, og bruker de menneskelige ressursene som har en egeninteresse og et engasjement for sin egen og sin familiers sosiale kontekst. Hun starter boka "The Church as Learning Community" med å sitere John Wesley: "not to make the parish your world but to make the world you parish" (Everist, Norma Cook 2002). Det å se på sitt nabolag som sin menighet er situert og kontekstavhengig.

Den nasjonale planen har vedlegg og ulike skjemaer som skal være til hjelp for menighetens lokale planarbeid. Her er både form og innhold presentert, og dessuten to konkrete ferdige utskrevne planer. Disse er ment som eksempler på lokale planer. Ved å bruke Goodlads læreplannivåer som utgangspunkt for å se på planprosessen, finner jeg bevegelser i nivåene fra utredningene til utforming frem mot den endelige planen.

Endringen som har skjedd underveis i utarbeiding av læreplanen har sannsynligvis gjort den nasjonale planen mer styrende enn den var *tenkt til* på *det ideelle nivået*. Den økende vektlegging av *lokal utforming* og *lokal styring* som jeg viser til fra utrednings- til beslutningsfasen har blitt møtt med skepsis i høringsrunder etter forsøksfasen. Dette har ført til et sterkere ønske om en tydeligere sentral styring av innhold og oppbygging. Samtidig har stemmer fra menighetene gitt uttrykk for at de ønsker eksempler på hvordan en *lokal plan* kan utformes. Jeg støtter meg til Holmqvist sin artikkel "Trosopplæring som livsstil" der han peker på at prosessen frem mot en ferdig plan inneholder kompromisser. Disse kompromissene kan hindre at en helhetlig ideologi, en helhetlig teologisk ideologi og et helhetlig lærings syn når frem. Planprosessen har ulike stemmer og aktører som blir hørt og fører til kompromisser (Holmqvist 2012:28).

Jeg viser i presentasjonen av de tre lokale planene, og viser eksempler i analysen at de lokale planene har varierende grad av helhet i sine læringsplaner. Årsakene til det tror jeg er flere. Det ser ut til at ulike personer har skrevet de ulike delene. Et annet funn er at noen deler av planen er lokalt forankret med lokale formuleringer på målsetning og organisering av tiltaket. Samtidig er andre tiltak i samme plan hentet direkte fra Den nasjonale planen. Jeg vil kalle dette for ringvirkninger av den flerstemmighet som Holmqvist påpeker i Den nasjonale planen (Holmqvist). Den lokale utarbeidelsen

av planen, som jeg legger til Goodlads tredje nivå, *den oppfattede læreplan*, kan stå i fare for å miste grepet om å finne sin lokale forankring i møte med krav i Den nasjonale planen.

Krav om lokal tilpasning

Dette kravet gir menighetene frihet til å ta lokale hensyn i utarbeidingen av sine planer. ”Plan for unge familier” beskriver seg selv som at menigheten står i en flerkulturell sammenheng. Når en ser den tredje delen av planen i sammenheng med den første ser jeg etter hvordan trosopplæringen synliggjør sitt særpreg, og sin lokale forankring gjennom de ulike tiltakene. Det frivillige engasjementet er synlig gjennom kontinuerlige tiltak for aldersgruppen 1-10 år. I planen beskrives dette som et trosopplæringstiltak som i hovedsak drives av frivillige. De nevner et behov for flere frivillige medarbeidere. Rekrutteringen de nevner er ledertrening og ”støtte opp om frivillige krefter” (”Plan for unge familier”). De lederkursene som finnes i planene er to lederkurs for aldersgruppen 15-18 år. De er foreldre og faddere til barna som er målgruppe for tiltaket nevnes ikke som ressursgruppe av frivillige.

I de ulike tiltakene kommer det ikke frem om det flerkulturelle er noe som skal reflekteres om i *livstolking* og *livsmestring*. Det flerkulturelle er heller ikke nevnt i tiltak som har et særpreg av å være både et sosialt treffsted og formidling av sangtradisjon i trosopplæringen. Babysang og juletreffest for barn og familier er eksempler på trosopplæringstiltak som har som målsetning å være et sosialt treffsted, ønsker å ta vare på gode tradisjoner og forkynne det kristne budskapet. Jeg tolker dette som en bevissthet om hvor en befinner seg i landskapet, men å inkludere det i planens tiltak trenger en konkretisering.

Menigheten har valgt å fordele ansvaret for trosopplæringen tverrfaglig. Dette beskriver de i sin plan og de har valgt å formulere det på samme måte som i Den nasjonal planen. De beskriver de ansattes ansvarsområder, og trosopplæringsutvalgets ansvar for å utarbeide en lokal plan som de skal følge opp og evaluere. Det er ikke nevnt hvem som skriver planen. De tiltakene som drives av frivillige har en litt knappere beskrivelse av arbeidsmåte enn tiltak som drives av et tverrfaglig team. Noen av tiltakene virker dypere forankret i menigheten enn andre, og arbeidsmåten og

forberedelsen viser at menigheten ønsker et møte mellom deltagerne som kommer på tiltaket. At de som kommer skal finne noe som de kjenner igjen i form og i forhold til å møte mennesker i samme situasjon som de selv. Involvering av familien er en høyere prioritering på 4 års stadiet enn på 11 års stadiet.

Målformuleringer som er lokalt forankret

Når jeg skal beskrive ”plan for universell utforming” som helhet kan det se ut som at den er arbeidet med i flere faser. Hovedmålsetning, visjoner, grunnlag og særpreg for planen er lokalt forankret. Aktivitetene er organisert med tanke på å ha gode overganger fra det som kalles barnetrinnet og mellomtrinnet i skolen. Det samme ønsker de å få til i overgangen fra barneskole til ungdomsskole. Planen legger opp til at menighetsrådet skal revidere planen i hver periode, og drøfte den eksisterende planen. Deretter har planen kopiert noe direkte fra Den nasjonale planen. Det er fra oversikten over hva som ligger i innholdet i ”Gud gir – vi deler ”og ”Behov og tiltak”, som beskriver fokus for de ulike aldersperiodene. Her er kjernetiltak og kjernetekster fra Den nasjonale planen lagt ved, uten at det står hvilket utvalg de har gjort av disse tiltakene. I beskrivelsen av trosopplæringstiltakene vil de som skal gjennomføre tiltakene trenge en fyldigere beskrivelse for å kunne gjøre de i tråd med hovedmålene i planen. Planen bruker også noen uttrykk som kan ha en intern karakter, og som kun gir mening for de som kjenner menigheten og har deltatt i prosessen med å lage den lokale planen. Det gjelder også årshjulet for menighetens aktiviteter som er lagt ved planen. Ansvar og ressursbruk er også nøkternt beskrevet, og viser ikke i hvilken grad det foregår et tverrfaglig samarbeid i arbeidsfellesskapet om trosopplæring.

Verktøyet som er vedlagt Plan for trosopplæring legger opp til en mal som den lokale trosopplæringen skal settes inn i. Dette verktøyet kan ha begrense lokal styring i oppbygging av sin lokale trosopplæring. Ønsket om lokal forankring kan også begrenses ved bruk av maler og sentralt styrte trosopplæringstiltak. Samtidig er det vedlagt ressurser som kan hjelpe den lokale menigheten å kartlegge sin menighet, for å styrke det lokale perspektivet.

5.2.3 Drøfting av lokale planer som redskap til læring for de som bruker den.

Drøfting av prosessdokumenter til hver lokale plan

Et annet funn gjelder læring gjennom praksis. Det bekreftes at det finnes en bevissthet og læring gjennom praksis som fører til endring. Her er spørsmål og svar til ”Plan for universell utforming”:

Spørsmål: ”Hvilke planer har dere for revidering av planen? Hva tror dere er det viktigste i revidering av planen?”

Svar: ”Vi reviderer stadig. Dei siste 4 åra har vi fullført planen med tiltak til alle grupper frå 0-18 år. Nokre kull har meir enn eit tiltak. Vi reviderer planen undervegs. Legg til og trekker i frå det vi ser ikkje passar, og flyttar innhald mellom aldersgrupper. Dette handlar mest om arbeidsmetodar, ikkje om dei bibelske tekstane. Det er viktig å ha eit vake auge for born si utvikling og kunnskapsmengd. Vi må nok endre konfirmantplanen og innhaldet i den snarast. Her lærer dei mykje av dette i tidlegare tiltak. Konfirmantane i dag har mykje meir kunnskap om det Bibelske enn berre for nokre få år sidan. Det er også viktig å tilpasse planen til dei behova dei enkelte årstrinn har. Derfor må den vere i bevegelse heile tida” (Prosessdokument).

Evaluering er nevnt i den lokale planen i kapitlet «økonomiske rammer». Her skriver de at menighetsrådet i hver periode bør drøfte den eksisterende planen. Det som bør evalueres er hva som kreves av ressurser, og hvilke prioriteringer de bør gjøre. I ansvarsbeskrivelsen i den lokale planen er det ikke beskrevet hvem av de ansatte som har ansvar for evaluering. Menighetsrådet er den eneste instansen som nevnes når det gjelder evaluering av trosopplæringsplanen. I planens kapittel om organisering og ansvar er det de ansatte som er ansvarlige for den lokale planens innhold, metodikk, og gjennomføring. Behov for et trosopplæringsutvalg er ikke nevnt i denne planen. De frivillige i planarbeidet er menighetsrådet.

”Dei tilsette vil med utgangspunkt i kyrkja sin plan for trosopplæring, vere ansvarlege for den lokale plan sitt innhald, metodikk og gjennomføring og kva for diakonale, kulturelle og kyrkjemusikalske oppgåver born og unge går inn i” (Plan for universell utforming).

”Plan for ung menighet” har ikke svart på dette spørsmålet, Det kan skyldes at de ikke har en avtalt plan for hvordan de evaluere sin egen plan.

”Plan for folkekirken” har svart følgende:

”Vi har fastsatt et årlig revideringsmøte i TOL-utvalget. Det viktigste vil være å se om vi realistisk har satt oss for store/små mål, og så justere deretter. Ingen er tjent med å ha en plan som man aldri kan klare å gjennomføre. Vi skal ha noe å strekke oss etter, men samtidig være realistiske. Vi må også se om tiltakene våre «treffer» målgruppa, og justere dersom det er nødvendig” (Prosessdokument).

Jeg leser i de lokale planene og prosessdokumentene at det er en bevissthet rundt revidering av planen. Brukergruppen av planen er stor, og det er en sammensatt gruppe som er delaktig. Det er både ansatte og frivillige brukere av planen. Potensiale planen har til å samle trosopplæringsvirksomheten og å være et verktøy for utvikling og læring kan jeg ikke lese ut av planen, men jeg får inntrykk av en bevissthet om planens potensiale i prosessdokumentene.

6.0 Konklusjon

Menighetene i Den norske kirke skal lage egne lokale opplæringsplaner. Dette gir et utgangspunkt for å lære innad i virksomheten. Læreplanen er under lupen i den forstand at det skal rapporteres inn til rådgivende organer. Medlemmene i den lokale kirken skal uttale seg gjennom menighetsrådet, gjennom spørreundersøkelser, og gi uformell tilbakemelding og respons gjennom representanter for barn og unge.

Læreplanen som dokument gir derfor de som skal utføre endringer og evalueringer muligheter å lytte til de *ulike nivåene* som en læreplan befinner seg på. Gjennom utredninger og beslutninger på det *ideelle læreplan nivået* kan de som skriver de lokale planene lytte til, og analysere tankene bak trosopplæringen. Ved å lytte til de som deltar og som *erfarer* trosopplæringen, både frivillige, kollegaer, barn og unge, vil de ha en mulighet til å bruke sin lokale plan som et redskap for læring. Jeg ser en tendens til at den *formelle læreplanen* er mest retningsgivende når jeg leser de lokale planene.

Jeg har i denne studien sett på de lokale planene i forhold til Den nasjonale planen for trosopplæring. I tillegg har jeg lest de politiske dokumentene som legger premissene for Den nasjonale trosopplæringsplanen. Studien viser at politikernes klare intensjoner om lokal forankring, bredde og deltakelse svekkes senere i planprosessen. Innholdet i Den nasjonale planen styrker sentral styring og kontroll. Med andre ord ser jeg en tendens til at læreplanens ulike nivå, eller *ulike ansikter* ikke er like synlige for alle i prosessen. En forholder seg først og fremst til det nivået som ligger over ens eget. Et eksempel på dette er at tydelige føringer fra Stortinget forsvinner senere i planprosessen, og dermed ikke kommer til uttrykk i Den nasjonale planen.

Til stross for enkelte svakheter, kan de lokale læreplanprosessene være et redskap for læring i menighetene.

Litteraturliste

- Afdal, Geir. 2013 *Religion som bevegelse. Læring kunnskap og mediering*. Universitetsforlaget. Oslo
- Afdal, Hilde Wågsås (2012a). *Constructing knowledge for the teaching profession. A comparative analysis of policy making, curricula content, and novice teachers' knowledge relations in the case of Finland and Norway*. Oslo: Universitetet i Oslo. (No. 161)
- Afdal, Hilde Wågsås, *Fra politikk til praksis – konstruksjon av læreres profesjonelle kunnskap*, Norsk Pedagogisk Tidsskrift 6 2014.
- Birkedal, Erling, Hegstad Harald, Lannem Turid Skorpe, *Menighetsutvikling i folkekirken : erfaringer og muligheter/ Erling Birkedal et al. red./ed*. Oslo: IKO-forlaget, 2012.
- Engelsen, Britt Ulstrup, *En læreplanteoretisk analyse av planer for menighetspedagogisk virksomhet i den norske kirke*. Rapport (Universitetet i Oslo. Pedagogisk forskningsinstitutt : trykt utg.) 3-1998.
- Engelsen, Britt Ulstrup, *Kunnskapsløftet og skoleeierne*, Bedre Skole 4, 2008.
- Everist, Norma Cook, "Et utvalg" *The church as learning community : a comprehensive guide to Christian education* Nashville, Tenn.: Abingdon Press, 2002.
- Fuglseth, Kåre, Haakadal, Elisabet, Schmidt Ulla. 2102. *Lokale trosopplæringsplanar Innhold og prosess*. Kifo Rapport 2012:3
- Hauglin, Otto, Håkon Lorentzen og Sverre Dag Mogstad, *Kunnskap, opplevelse og tilhørighet: evaluering av forsøksfasen i Den norske kirkes trosopplæringsreform* Bergen: Fagbokforl., 2008.
- Holmqvist, Morten 2012. Trosopplæring som livsstil? En analyse av læringssyn i Trosopplæringsplanen. **i/in: Prismet: pedagogisk tidsskrift** 63, nr. 1 (2012), s. 195-208. IKO-FORLAGET.
- Holmqvist, Morten 2014: *Learning religion in confirmation: mediating the material logics of religion*.
- Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om trosopplæring i en ny tid. *Om reform av dåpsopplæringen i Den norske kirke*. Innst. S. Nr. 200 (2002-2003)
- Johnsen, E. T. (2012) «Hvordan medierer undervisningspreget trosopplæring kristen tro og tradisjon? En Vygotskij-inspirert analyse av læringssituasjoner i Den norske kirkes trosopplæring». I: Teologisk tidsskrift 2 (1) s.138-166.
- Kirken, den norske (2008) *Styringsgruppas rapport fra Trosopplæringsreformens forsøk- og utviklingsfase 2003-2008 "Når tro deles"*, Oslo: Kirkerådet.

Kirken, Den norske, *Gud gir - vi deler: plan for trosopplæring i Den norske kirke*
Oslo: Kirkerådet, 2010

Lave, Jean, and Etienne Wenger. 1991. *Situated Learning. Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lannem, Turid Skorpe og Hans Stifoss-Hanssen, *Metode, mål og mening i den Norske kirkes trosopplæringsreform* Trondheim: Tapir akademisk forl., 2006.

Leganger-Krogstad, Heid og Sverre Dag Mogstad, "Trosopplæringsreformen under lupen : evalueringsperspektiv på forsøksfasen" **i/in: Prismet : pedagogisk tidsskrift** 57, nr./issue 2-3 (2006), s./p. 115-130.

Paaavola, Sami, og Hakkarainen. 2005. " *The Knowledge Creation Metaphor – An Emergent Epistemological Approach to Learning*. Science & Education (14): 535-557)

NOU 2000:26 " ...til et åpent liv i tro og tillit".

Sfard, Anna. 1998. "On Two Metaphors for Learning and the Dangers of Choosing Just One." Educational Reseacher: (4-13)

Stortingsmelding nr. 7 (2002-2003) *Trosopplæring i ei ny tid*.

Thagaard, T.(2013). Systematikk og innlevelse. *En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

<http://www.aftenposten.no/meninger/Hva-kan-vi-lare-av-Finland-7290755.html>

www.kirkedata.no

<https://kirken.no/nb-NO/kristen-tro/trosopplaring/om-trosopplaring-i-den-norske-kirke/>

<http://www.regjeringen.no/no/dokument/nou-ar/id1767>

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2000-26/id143250/?q=nou%202000:26>

<https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Storting-og-regjering/Saksgangen1-10-09/>

Vedlegg 1 Prosessdokument

Spørsmål til menighetene om arbeidet med lokal trosopplæringsplan

1. Hvem har skrevet den lokale trosopplæringsplanen i din menighet, og hvordan har tilblivelsesprosessen vært? Her trenger jeg ikke navn, men titler (kateket, trosopplærer, prest, frivillige, menighetsrådsmedlemmer, trosopplæringsutvalg osv.)
2. Hva har dere gjort for å kartlegge menigheten? Hvem er menigheten, hvilke ressurser har den, hva er særegent med deres menighet og hvilken betydning får det for arbeidet som planlegges?
3. Hvilke planer har dere for revidering av planen? Hva tror dere er det viktigste i revidering av planen?
4. I hvor stor grad har barn og unge medvirket i planarbeidet? Har dere hatt med barn og unge direkte, eller har dere hatt noen som har representert dem? Er det noen i gruppa som har grunnleggende kunnskap til barn og unges behov i nedslagsfeltet for menigheten?